

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу романських мов імені Миколи Зерова

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ
ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ
З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ЖОСЛІН СОСЬЄ «ДОЩИЛО ПТАХАМИ»)**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «бакалавр»
здобувачки першого рівня вищої освіти
4 року навчання
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.055 Романські мови та літератури
(переклад включно), перша – французька
ОП «Переклад із французької та з англійської мов»
Танасієнко Марії Сергіївни

Науковий керівник:
PhD, асист. **Гуменна К.О.**

Рецензент:
к. філол. н., доц. **Качановська Т.О.**

«Допущено до захисту»
Протокол засідання кафедри
теорії і практики перекладу
романських мов імені Миколи Зерова
Протокол № 11 від 16.06.2023

Завідувач кафедри проф. Ірина СМУЦІНСЬКА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ СУЧАСНОГО ФРАНКОМОВНОГО РОМАНУ	7
1.1. Роман Жослін Сосьє «Дощило птахами»: жанрові та лексичні особливості	7
1.2. Особливості перекладу художнього роману з французької мови на українську	12
1.3. Перекладацькі трансформації як спосіб подолання труднощів при перекладі художнього тексту	15
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ДОЩИЛО ПТАХАМИ»	23
2.1. Пермутація в українському перекладі франкомовного роману Ж.Сосьє	23
2.2. Граматична заміна у перекладі І.Рябчія.....	24
2.3. Додавання та вилучення як шляхи подолання перекладацьких труднощів.....	31
2.4. Розділення як одна із граматичних трансформацій, вжитих І.Рябчієм у перекладі	41
2.5. Застосування інтеграції у цільовому тексті	44
2.6. Комплексна трансформація у перекладі роману	46
2.7. Виявлені недоліки та критика перекладу	50
Висновки до розділу 2	57
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Переклад художнього твору вважається одним із найскладніших видів перекладу, адже перекладач має не тільки передати ідеї автора, але й максимально зберегти його ідіостиль та естетику твору. Оскільки культури мов оригіналу та перекладу можуть сильно відрізнятися, завдання перекладача також полягає в полегшенні сприйняття тексту читачем. Використання автором різних художніх прийомів, відмінність лексичних, граматичних та стилістичних систем двох мов, розбіжність двох культур можуть значно ускладнити процес перекладу й досягнення еквівалентності твору. Проте кожен перекладач прагне максимально зберегти як ідейне наповнення, так і образність та естетику оригінального твору. Саме тому при перекладі вживаються перекладацькі трансформації, серед яких виділяють три види: лексичні, граматичні та стилістичні.

До питання трансформацій у перекладі зверталось багато вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких українські перекладознавці В.І. Карабан [6], І.В. Корунець [8], О.І. Чердиченко [21], О.М. Білоус [4], Л.П. Науменко та А.Й. Гордєєва [12], Г.Е. Мірам [15], французькі лінгвісти Ж.-П. Віне і Ж.Дарбельне [41] та інші.

Актуальність зумовлена необхідністю дослідження особливостей використання граматичних трансформацій при перекладі сучасних художніх творів з французької мови на українську.

Тож **мета** роботи полягає у виявленні особливостей вживання граматичних трансформацій в українському перекладі сучасного франкомовного роману квебекської письменниці. Для досягнення цієї мети ми поставили наступні **завдання**:

- Виокремити жанрові та лексичні особливості твору;
- Дослідити стилістичні особливості творів жанру роман;
- Визначити, які труднощі постають при перекладі художнього роману;

- Визначити граматичні трансформації як ефективний засіб подолання деяких із труднощів перекладу;
- Надати актуальну класифікацію граматичних трансформацій;
- Провести аналіз роману «Дощило птахами» з метою виділення граматичних трансформацій, що використовувалися в процесі його перекладу українською мовою.

- Дослідити особливості використання граматичних трансформацій при перекладі художніх текстів із французької мови на українську на матеріалі роману «Дощило птахами».

Об'єктом дослідження є особливості застосування граматичних трансформацій при письмовому перекладі художнього тексту.

Предметом дослідження є основні види граматичних трансформацій, виявлені при аналізі перекладу художнього твору « Il pleuvait des oiseaux » Жослін Сосьє з французької мови на українську.

За **матеріал дослідження** слугував сучасний роман « Il pleuvait des oiseaux » квебекської письменниці Жослін Сосьє та його переклад на українську мову, виконаний українським перекладачем Іваном Рябчієм.

Для досягнення поставлених мети і завдань при написанні роботи було використано **методи** аналізу й синтезу, системного аналізу, зіставлення й порівняння, спостереження та описовий метод.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що, хоча використання перекладацьких трансформацій у художніх творах часто досліджується мовознавцями, особливості вживання граматичних трансформацій при перекладі творів Ж.Сосьє ще не ставали предметом окремого вивчення.

Теоретичне значення роботи полягає в окресленні проблем, що виникають при перекладі сучасного художнього твору із французької мови на українську, в уточненні поняття явища граматичних трансформацій та його класифікацій, та визначенні причин їх використання при перекладі.

Дослідження має **практичне значення**: його результати можна використати на лекційних та семінарських заняттях з теорії та практики перекладу та курсах з художнього перекладу.

Робота **складається** із вступу, двох розділів, кожен із яких поділяється на підрозділи, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел.

Загальний обсяг роботи складає 65 сторінок.

Список використаних джерел містить 41 позицію.

Ключові слова: роман, переклад, художній переклад, перекладацькі трансформації, граматичні трансформації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ СУЧАСНОГО ФРАНКОМОВНОГО РОМАНУ

1.1. Роман Жослін Сосьє «Дощило птахами»: жанрові та лексичні особливості

Жослін Сосьє – канадська романістка і журналістка, що народилась у 1948 році у двомовній провінції Нью-Брансвік, де франкомовними є третина мешканців. Наразі авторка живе у Квебеці і вважається однією з найвідоміших квебекських письменниць. Її четвертий роман « Il pleuvait des oiseaux », опублікований у 2011 році, став дуже успішним серед читачів, за що здобув безліч літературних премій: «П'ять континентів Франкофонії» (2011), Літературної премії колежів (2012), премії ім. Ренге (2012), премії «Франція-Квебек» (2012), читацької премії Книжкового салону в Монреалі (2012) та інші [32]. Українською мовою роман вийшов у 2017 році під назвою «Дощило птахами» у перекладі Івана Рябчія у «Видавництві Анетти Антоненко» [18].

Оскільки Ж.Сосьє живе на півночі Квебеку, у регіоні неподалік від Монреалю, вона приділяє багато уваги саме історії Північної Канади. Історичну основу роману «Дощило птахами» склали події на півночі Онтаріо – Великі Пожежі (чи, як їх у перекладі називає І.Рябчій, Великі Пожоги [20]), – серія лісових пожеж, що охопили регіон тричі у ХХ столітті: у червні 1911 року – Поркьюпайн, коли вигоріло 200 тис. гектарів лісу і загинуло 73 особи [30]; у липні 1916 року в Метісоні – саме та Велика Пожежа, яка фігурує у творі – згоріло більше 1 мільярда гектарів лісу і загинуло 223 особи лише за офіційними даними [36]; у жовтні 1922 року в окрузі Тіміскамінг – найбільше місто в окрузі знищено майже повністю, 11 жителів загинули, 3500 осіб залишилися без домівок, і збитки склали 2 млн. доларів [29]. Кожна пожежа завдала не тільки багато збитків і забрала велику кількість життів, а й глибоко закарбувалася в пам'яті і травмувала психіку тих людей, хто їх пережив. Такі події характерні для канадської прози, адже в основі їх – колективні психологічні травми жителів Канади [14]. Саме колективна пам'ять є провідною ідеєю роману. Події, що

травмують психіку спільноти, часто перетворюються на міф. Люди можуть уникати розмов про такі події, адже вони все ще завдають біль. Як і герої твору, особи, що пережили такий досвід, часто прагнуть залишити їх глибоко в минулому і забути про пережитий жах. Так, авторка пояснює в одному з інтерв'ю, колективна пам'ять про історичні події на півночі Онтаріо складає основу твору [34].

Жанр чітко визначений самою письменницею. У своїх інтерв'ю вона неодноразово наголошує на тому, що захоплюється прозою, словом, і завжди мріяла писати лише романи [23]. Тож жанр є одним із багатьох факторів, які необхідно враховувати при перекладі.

Метафорична назва «Дощило птахами» спала письменниці на думку після спілкування з вісімдесятилітньою пані, дочкою одного зі свідків Великих Пожеж. Батько жінки, згадуючи про трагедію, казав, що птахи від нестачі кисню в повітрі падали з неба, наче мухи. Таке порівняння глибоко закарбувалося в пам'яті квебекської письменниці, і назва прийшла в голову сама собою [33].

Основні теми, що пронизують роман – свобода, самотність, старість і смерть, яка йде поруч із старістю, а також дружба та кохання. Та саме свобода, як наголошує Ж.Сосьє, є ключовою темою і ключовим словом роману [31]. Свобода обирати своє життя і свою смерть. У своїх інтерв'ю письменниця неодноразово зізнавалася, що у неї немає початкового плану, коли вона сідає за черговий роман. Вона може навіть не знати, від імені якого персонажа вона починає писати [34]. Її сюжети народжуються з бачення або фрази, і згодом письменниця починає «розгортати» їх і досліджувати своїх персонажів, їхні думки та мотиви. Так, помітивши, що у трьох попередніх своїх романах провідною темою було зникнення, вона захотіла, аби і четвертий твір був написаний на цю тему. Але цього разу Ж.Сосьє прагнула дослідити зникнення з іншого боку, написавши не про процес пошуку особи, яка зникає, а про мотиви і життя саме тих людей, що відвертаються від світу і обирають самотницький спосіб життя [25]. Отже, авторка вигадала трьох персонажів-самітників: Чарлі, Тома і Теда Бойчука. Кожен із них зникає в лісі і ховається від зовнішнього світу

з особистих причин. Чарлі діагностують захворювання і наголошують на потребі в лікуванні, проте він відмовляється і тікає в ліс чекати на свою смерть. Та смерть не настає, тож він обирає доживати своє життя там, у лісі, бо безмежно закоханий у його природу. Том ховається від соціальної працівниці, яка наполягає, аби той жив у будинку літніх людей. І Бойчук – герой, який уже помер, але персонажі постійно про нього згадують – вирішив усамітнитись, бо пережив трагедію Великих Пожеж і не зміг пережити цей біль [38]. Ж.Сосьє збирала інформацію про лісові пожежі на півночі Онтаріо для іншого свого роману, але згодом вирішила, що ця тема має стати документальним тлом саме твору «Дощило птахами». Вона додала нового персонажа, фотографиню, що приїздить у ліс у пошуках Бойчука, аби зробити його фотографію для своєї виставки портретів людей, що пережили Великі Пожоги [40]. Саме ця жінка порушує той спокій, у якому жили самітники – вона й інший жіночий персонаж, Марі Денеж, яка більшість свого життя провела у психіатричній лікарні. Сама Ж.Сосьє наголошує, що твір написаний у тоні казки – він водночас і важкий, і легкий, і вона стверджує, що саме Марі Денеж привносить у роман, що спочатку може видаватись темним і важким, світло [31].

Письменницю здивувало те, що роман «Дощило птахами» так добре сприйняли критики та читачі, адже вона пише про старість – тему, про яку не часто люблять читати. Проте Жослін Сосьє прагнула показати її з іншого боку [38]. У житті, літературі та кінематографі старість зазвичай стає приводом для жалості через хвороби та нещастя літніх людей. У романі ж немає жалісного, сумного, співчутливого погляду на старість: авторка вважає, що старість – це привілея, адже багато людей не доживають до поважного віку. Проте завжди поруч іде смерть, і це ще одна тема, яку досліджує романістка, що прийняла смерть лише коли доглядала захворілу матір. Письменниця каже: «Якби я не прийняла смерть, я би ніколи не написала цей роман» [34].

У 2011 році за свій роман «Дощило птахами» авторка отримала премію «П'ять континентів франкофонії» – уперше за 10 років існування цієї премії її вручили квебекському письменнику. Ж.Сосьє радіє, що має можливість писати

рідною французькою мовою. На її думку, французька мова у Квебеці – це мова протистояння, мова боротьби, адже вона, навіть попри наявність великої кількості запозичень з англійської мови, змогла вистояти перед нею. Отже, писати французькою мовою для письменниці означає ділитися цією мовою з іншими народами світу і підтримувати французьку мову в Канаді [24]. Проте Ж.Сосьє пише не розмовною квебекською французькою мовою, а літературною французькою: ось чому роман зрозумілий для всіх франкомовних читачів. І це було зроблено навмисно, аби роман, просякнутий атмосферою Канади, змогли прочитати і в теплих країнах та відчути дух півночі [40]. Ще однією причиною, чому роман написаний літературною французькою, а не квебекською, згідно з авторкою, є те, що книга народжувалася в її уяві англійською мовою. Оскільки події роману відбуваються в Онтаріо, англійській провінції Канади, усі персонажі за задумом авторки також є англійськими, крім Марі Денеж, яка просто переходить на англійську в спілкуванні з іншими героями, оскільки представляє меншину, над якою домінує англійська мова. Отже, як каже письменниця, «книга була дана мені англійською мовою, і я її переклала: в моїй голові це наче переклад з англійської» (тут і далі переклад наш – М.С. Танасієнко) [25]. Проте і для Квебеку, і особисто для Ж.Сосьє було важливо написати книгу французькою, оскільки жителі цієї провінції завжди боролися за збереження своєї мови. Отже, через вищезазначені причини в тексті відсутні риси розмовної квебекської французької мови, проте це полегшує задачу перекладачеві, який до цього не працював із творами письменників Квебеку.

У своїх творах, в основі яких лежать психологічні травми, канадські автори часто вдаються до фрагментації тексту. У досліджуваному творі нарація виконується різними персонажами, що допомагає побачити ситуацію з різних боків. У тексті також присутні уривки, написані курсивом, що виконують функцію розмежування оповіді, що ведеться від імені персонажів, від авторських коментарів, у яких підкреслюються деталі або анонсується, які події чекають на героїв у подальшому. Ці уривки також виконують естетичну функцію. До того ж, така фрагментація тексту імітує розлад пам'яті та складність пригадування

травматичних подій і підкреслює сплетіння історичних фактів з вигаданим сюжетом [35].

Персонажі Ж.Сосьє часто уникають розмов та надання вичерпних відповідей на поставлені їм запитання, аби не турбувати травмовану пам'ять. У творі постійно переплітається бажання героїв не ділитися своєю історією з бажанням розповісти її. Проте один із персонажів твору, Тед Бойчук, який усамітнився в лісі, аби забути про біль пережитих Великих Пожеж та не ділитися пам'яттю про них, віддав перевагу не розповісти про свій досвід, а вилити свої почуття на полотнах. В одному з епізодів роману герої відчиняють хатинку Бойчука і знаходять там картини зі сценами Великих Пожегів, що він малював протягом свого самотництва, зачиняв у будиночку і ніколи нікому не показував. Полотна чоловіка у творі виконані переважно у темних тонах (Бойчук постійно замовляв привезти йому лише фарби темного кольору) у пам'ять про трагічні події, опис авторкою цих картин передає її психологічний стан [14]. Фотографіні важко дається розшифрування абстрактних картин Теда, і саме Марі Денеж допомагає їй аналізувати їх. Жінка, що провела майже все своє життя у психлікарні, навчилася тлумачити завуальовані фрази і аналізувати, що саме має на увазі людина, що промовляє до себе, думаючи, що ніхто не розуміє ні слова – так вона навчилася тлумачити й образи на картинах.

Отже, виклавши основні характеристики твору, вважаємо за потрібне встановити, які деталі мають обов'язково бути збереженими в перекладі. Насамперед мають враховуватися особливості перекладу роману, оскільки жанр твору чітко визначений самою авторкою. Також має зберегтися тон оповіді – тон казки, як його називає Ж.Сосьє, адже він є водночас важким та легким – отже, варто не забути про цей контраст при перекладі. Для цього роману характерна фрагментація тексту і зміна оповідача, тож це також є важливим елементом, що варто зберегти в перекладі – адже зі зміною оповідача може змінюватися й мова твору. Звісно, перекладач має зберегти провідні ідеї твору, а також максимально полегшити розуміння україномовним читачем історичної основи тексту.

Сама Ж.Сосьє згадувала в одному із своїх інтерв'ю про досвід спілкування із Рондою Малліс, перекладачкою роману «Дошило птахами» на англійську мову. Вони завжди зустрічаються вживу у Монреалі, аби обговорити переклад, і вони годинами можуть уточнювати деталі. Письменниця любить наголошувати на філософській ідеях та образах твору, тоді як перекладачку цікавлять більш технічні питання [33]. Проте, звісно, не всі перекладачі мають змогу зустрітися із автором твору для того, аби уточнити всі необхідні деталі.

Перекладач твору «Дошило птахами» на українську мову, Іван Рябчій, відомий своїми перекладами французьких та бельгійських письменників, але переклад роману Ж.Сосьє став його першою опублікованою роботою із твором квебекського автора [18]. Як уже зазначалося вище, Ж.Сосьє пише літературною французькою мовою, а не розмовною квебекською французькою. Дійсно, твір зрозумілий для будь-якого франкомовного читача, тож це полегшує задачу перекладача, який до цього не працював із квебекським діалектом.

1.2. Особливості перекладу художнього роману з французької мови на українську

Переклад художньої літератури – це творчий процес, у якому перекладач виступає співавтором твору: він, хоча і не бере безпосередньої участі у створенні сюжету, має відтворити рідною мовою зміст і форму твору мови-оригіналу з мінімальними втратами. Український мовознавець та перекладач В.Коптілов наголошував, що «справжнім предметом художнього перекладу є не слова, словосполучення чи фрази тексту, а ідейно-образна структура першотвору, тобто пов'язані авторською ідеєю найважливіші образи, багатство взаємовідношень яких зумовлює неповторну своєрідність певного твору» [7, с.30].

Оскільки є багато різних жанрів художніх творів, розрізняють і окремі види художнього перекладу в залежності від того, до якого жанру літератури належить той чи інший твір оригіналу. Є, наприклад, переклад поезії, п'єс, художньої прози, пісень тощо. Дослідниця Л.Гапоненко стверджує, що жанрово-стилістичні особливості тексту визначають основні стилістичні вимоги до перекладу. Згідно з ученою, «жанрово-стилістична норма багато в чому визначає

як необхідний рівень еквівалентності, так і домінуючу функцію, забезпечення якої складає основне завдання перекладача і головний критерій оцінки якості його роботи» [5, с.53]. В залежності від норм кожного жанру можуть вживатися різні мовні конструкції [26, с.188]. Отже, перекладачеві необхідно приділяти увагу жанровим особливостям твору для того, аби забезпечити адекватний його переклад.

Переклад сучасного роману із французької мови на українську є нелегким і відповідальним процесом. Роман – це прозовий оповідний твір художньої літератури, який зазвичай характеризується своєю довжиною та складною будовою. У творах цього жанру часто досліджуються серйозні теми та проблеми, широко охоплюються життєві події, глибоко розкривається історія формування характерів багатьох персонажів, їхня психологія, побут тощо [1]. Серед жанрових особливостей цього літературного жанру можна виділити наступні:

- Великий обсяг, що дозволяє глибше дослідити персонажів, теми і сюжет;
- Романи зазвичай мають складний і розвинений сюжет;
- У творах цього жанру, як правило, детально розкриваються характери персонажів, а їхній розвиток може охоплювати всю довжину роману;
- Романи часто досліджують складні та багатошарові теми. Ці теми можуть бути соціальними, політичними, психологічними або філософськими і часто переплітаються з сюжетом і розвитком персонажів;
- Дія романів може відбуватися у різних місцях і в різні часові періоди;
- У творах жанру роман можуть поєднуватися різні засоби художньої оповіді (діалоги, монологи, оповідь від імені автора, опис). Розповідь може вестися з різних точок зору, зокрема від першої особи, від третьої особи або від кількох оповідачів. Вибір точки зору може мати значний вплив на розуміння історії читачем;

- Мова романів часто є складною, автор може використовувати літературні прийоми, художні засоби, що можуть мати вагомий вплив на тон і зміст твору [13, с.89].

Отже, перекладач має враховувати ці жанрові характеристики, оскільки це важливо для досягнення адекватності перекладу. Крім того, при перекладі романів із французької на українську мову необхідно зважати на наступні особливості:

- **Культурні відмінності.** Французька та українська культури мають свої унікальні традиції, цінності та спосіб життя. Перекладачам необхідно врахувати ці культурні відмінності, щоб точно передати зміст оригінального тексту і зробити його доступним для цільової аудиторії. Вважається, що відмінності між культурами викликають набагато більше труднощів для перекладача, ніж відмінності між структурами мов [37, с.130].

- **Синтаксис і порядок слів.** Французька та українська мови мають різну структуру речень та порядок слів. Перекладачам може знадобитися переставити речення або вдатися до перекладацьких трансформацій, щоб передати той самий зміст цільовою мовою.

- **Інтертекстуальність.** Романи часто містять історичні та культурні посилання, які можуть бути незнайомі цільовій аудиторії. Перекладачу може знадобитися надати пояснювальні зноски або контекст, щоб допомогти читачам зрозуміти ці посилання.

- **Літературний і авторський стиль.** Вони часто є ключовими елементами художнього твору. Перекладач має ретельно проаналізувати ідіостиль автора і знайти способи відтворення його особливостей мовою перекладу.

Загалом, переклад роману із французької мови на українську вимагає глибокого розуміння обох мов, культур і літературних традицій, а також високого рівня креативності та лінгвістичної майстерності. Перекладачі повинні прагнути передати суть оригінального тексту, водночас зробивши його доступним для цільової аудиторії.

1.3. Перекладацькі трансформації як спосіб подолання труднощів при перекладі художнього тексту

Як відомо, художній переклад виконує не лише інформативну, а й естетичну функції, що викликає ряд труднощів при перекладі. Кожен перекладач прагне максимально наблизитися до тексту оригіналу, що є практично неможливим у контексті художнього перекладу, адже художні твори характеризуються образністю, використанням автором різноманітних художніх засобів, фольклорних елементів, що часто вважаються неперекладними. Завдання перекладача художнього твору полягає в передачі ідей автора, не порушуючи його ідіостиль та естетику твору, а також у полегшенні сприйняття тексту читачем зважаючи на різницю культур мов оригіналу та перекладу. При цьому перекладач має бути обізнаним з культурою країни і носіїв мови, з якої перекладає. Використання автором художніх засобів, фольклорних, діалектних елементів та особлива манера письма значно ускладнюють роботу перекладача. Лексичні та стилістичні елементи, що органічно вписуються в оригінал, можуть завадити досягненню адекватності при буквальному перекладі. На думку дослідниці М.Кур'янової, до граматичних труднощів перекладу відносяться «морфологічні та синтаксичні явища вихідної мови, що не мають прямих відповідників у цільовій мові і потребують спеціальних мовних, перекладацьких і фахових навичок перекладача» [9, с.15].

Виникнення труднощів перекладу трапляється не лише через відмінність лексичних, граматичних, стилістичних систем двох мов, а й через зіткнення двох культур, і для подолання цих труднощів перекладачі вдаються до використання різних видів перекладацьких трансформацій. Пропонуємо розглянути декілька визначень цього терміну. За термінологічною енциклопедією О.Селіванової, перекладацькі трансформації – це «прийоми перекладу, що передбачають процедуру перетворення з метою переходу від одиниць оригінального тексту до одиниць перекладу» [19, с.454]. Український перекладач і мовознавець І.В.Корунець вважає, що перекладацькі трансформації – це значні та незначні зміни в структурній формі мовних одиниць, що здійснюються з метою

досягнення адекватності перекладу. На думку дослідника, перекладацькі трансформації здійснюються через несумісність засобів вираження мови перекладу, коли деякі одиниці мови оригіналу неможливо передати мовою перекладу, або для того, щоб зберегти стиль і виразність смислових одиниць мови оригіналу [8, с.361]. О.М.Білоус називає перекладацькими трансформаціями «навмисні відступи від структурного та семантичного паралелізму між текстом оригіналу і текстом перекладу на користь їх рівноцінності у плані впливу» [4, с.129]. На його думку, ці відступи дозволяють досягти «точної та повної передачі змісту першотвору за умови суворого дотримання норм мови перекладу» [4, с.130]. Тобто, шляхом перетворення мовних одиниць, перекладацькі трансформації дозволяють досягти еквівалентності твору. Проте варто мати на увазі, що не кожна трансформація допомагає досягти еквівалентності в перекладі. Варто мати на увазі, що «при перекладі еквівалентність значень цілої фрази важливіша, ніж еквівалентність окремих слів» [28, с.28].

Існує багато класифікацій перекладацьких трансформацій, проте, як правило, виділяють три види перекладацьких трансформацій: лексичні, граматичні та стилістичні. О.М. Білоус поділяє перекладацькі трансформації на чотири види: перестановки, заміни, додавання/добавлення та опущення/елімінація [4, с.130]. У французькому перекладознавстві на позначення поняття «перекладацькі трансформації» використовується термін «*procédés de traduction*» – перекладацькі прийоми. Так, наприклад, в одному з найвідоміших досліджень перекладацьких трансформацій «*Stylistique comparée du français et de l'anglais*» французьких лінгвістів Віне і Дарбельне, автори виділяють наступні 7 трансформацій, які вони називають «*procédés techniques de la traduction*»: запозичення (*l'emprunt*), калькування (*le calque*), буквальний переклад (*la traduction littérale*), транспозиція (*la transposition*), модуляція (*la modulation*), використання еквівалентів (*l'équivalence*), адаптація (*l'adaptation*) [41, с.47-53]. Автори також виділяють явище «*le chassé-croisé*» – використання транспозиції і перестановки одночасно [41, с.105].

Як можна побачити, дослідники Віне і Дарбельне не розрізняють і не класифікують перекладацькі трансформації на різні види – лексичні, граматичні та стилістичні, як це прийнято робити в сучасному українському перекладознавстві. Проте варто зазначити, що дуже часто перекладацькі трансформації є комплексними: перекладачі вдаються до різних видів трансформацій водночас.

Вважаємо за потрібне надати далі більш детальну характеристику граматичних трансформацій, оскільки саме їх ми аналізуємо у другому розділі нашого дослідження. Граматичні трансформації полягають у перетворенні структури і частин речення вихідного тексту за допомогою норм мови перекладу, адже при дослівному буквальному перекладі можуть порушуватися норми мови перекладу і спотворюватися сенс оригіналу. Український вчений-перекладознавець В.І. Карабан визначає граматичні трансформації як «зміну граматичних характеристик слова, словосполучення або речення у перекладі» [6, с.18]. Він виділяє п'ять видів граматичних трансформацій: перmutацію (перестановку), субституцію (заміну), додавання, вилучення та комплексну трансформацію [6, с.18]. На нашу думку, ця класифікація є недостатньо повною, оскільки не включає такі граматичні трансформації, як членування та об'єднання речень. Натомість вони присутні у класифікації, що надає І.А.Батіна [2].

Звісно, окрім трьох згаданих вище класифікацій граматичних трансформацій існує багато інших. Це лише ілюструє розходження думок науковців щодо класифікації трансформацій та відсутність остаточного загальноприйнятого варіанту.

У нашій роботі ми будемо опиратися на класифікацію українського перекладознавця В.І.Карабана із додаванням ще двох видів граматичних трансформацій – розділення та інтеграції, які, на нашу думку, розширюють класифікацію В.І.Карабана і роблять її більш повною. Тож, класифікація для нашої роботи включає такі сім видів граматичних трансформацій: **перmutацію, граматичну заміну, додавання, вилучення, розділення, інтеграцію та комплексну трансформацію.**

Вважаємо за необхідне більш детально охарактеризувати кожен із цих перекладацьких граматичних трансформацій.

Пермутація, за визначенням Л.П.Науменко та А.Й.Гордєєвої, «полягає у зміні місць лексем у словосполученні або елементів у фраземі» [12, с.19]. Хоча дослідниці відносять цей вид перекладацької трансформації до лексичних, ми, як і В.І.Карабан, вважаємо, що ця трансформація відноситься до граматичних. Елементами, що переставляються, можуть бути «слова, словосполучення, головні і підрядні речення, а також цілі речення» [11, с.105]. Причиною використання пермутацій є розбіжності структурних норм мови. Для французької мови, наприклад, характерний прямий порядок слів, тоді як в українській мові порядок слів може бути більш вільним, що дозволяє при перекладі змінити структуру речення для того, аби зберегти правила дотримання теми та реми в українській мові. Або, наприклад, за допомогою пермутації можна переставити члени речення так, аби це відповідало нормам мови перекладу. Наприклад: « *C'est Bruno qui se chargeait de la paperasse, la fausse et la vraie.* » [39, с.44] - «Паперами — справжніми і підробними — опікувався Бруно.» [20]

Граматична заміна, яку ще називають субституцією, полягає у зміні граматичних ознак словоформ, частин мови, членів речення та речень [6, с.19]. До заміни словоформ можна віднести зміну граматичної категорії роду, числа, відмінка, короткі та повні форми прикметників тощо [16]. Наведемо приклад використання трансформації граматичної заміни: « *Le Grand Feu de Timmins a été le plus violent.* » [39, с.56] - «У Тіммінсі **Великі Пожого** лютували найдужче.» [20] Ця трансформація включає також заміну частин мови, наприклад, заміну іменника прикметником або заміну пасивної конструкції мови оригіналу на активну конструкцію мови перекладу і навпаки. Наприклад: « *Elle a été vue au printemps 1994 au High Park de Toronto.* » [39, с.152] - «Її **бачили** навесні 1994 року у Гай-Парку в Торонто.» [20]

Крім того, існує також заміна членів речення – «слова в тексті перекладу вживаються в інших синтаксичних функціях, ніж їхні відповідники в тексті

першотвору» [16]. Наприклад: « *Le changement le plus notable, bien que personne n'y prêtât attention, fut qu'on cessa de parler de la mort.* » [39, с.85] - «Найзначнішою зміною — яку, проте, ніхто не зауважив — стало те, що **розмови про смерть ушухли.**» [20]

Що стосується заміни речень, згідно з О.Петриком, вона полягає в «заміні структури речення в перекладному тексті (просте речення / складне речення, складне безсполучникове речення / складносурядне речення, просте ускладнене речення / складнопідрядне речення та ін.)» [16].

Також варто зазначити, що таку перекладацьку трансформацію, як антонімічний переклад, різні дослідники відносять до різних видів трансформацій. Часто її вважають лексичною заміною або взагалі відносять до комплексних трансформацій. Проте ми вважаємо, що її можна віднести до граматичної трансформації заміни. В.І.Карабан надає перевагу використанню терміну «формальна негативація» замість «антонімічний переклад». Дослідник виділяє три види антонімічного перекладу:

- Негативація – заміна стверджувального слова або словосполучення на «слово з префіксом –не або словосполучення з часткою не» [6, с.291]. Наприклад: « *La femme n'est plus de ce monde depuis longtemps mais le garçon, huit ans au moment des faits, et la fillette, six ans, ont raconté.* » [39, с.64] - «**Та жінка давно вже на іншому світі, але хлопчина, якому тоді було вісім роцків, і дівчинка, якій було шість, не мовчали.**» [20]

- Позитивація – «слово або словосполучення з формально вираженою заперечувальною семою замінюється в перекладі на слово або словосполучення, яке не містить формально вираженого негативного компонента» [6, с.291]. Наприклад: « *Un endroit idéal, mais le vieil homme ne sera pas facile à convaincre.* » [39, с.34] - «**Так, ідеальне, але старого складно переконати.**» [20]

- Анулювання двох негативних семантичних компонентів [6, с.291]

Загалом, антонімічний переклад часто допомагає перекладачеві передати смислове та стилістичне значення вираженого [17].

Використання трансформації **додавання** необхідно в тому випадку, коли той чи інший смисл у тексті оригіналу передається іншими засобами, і таким чином перекладач намагається компенсувати семантичні або граматичні втрати. Наприклад: « *Trois êtres épris de liberté.* » [39, с.6] - «**Про трьох істот, що понад усе цінували свободу.**» [20] Проте елементи не можуть додаватися перекладачем довільно – лише у тому випадку, якщо без додавання втрачається сенс, виражений в оригіналі. Всі трансформації додавання, що стосуються смислових заміन, мають виноситися у зноски, посилання, коментарі – тобто поза текстом [6, с.308].

Вилучення є протилежним додаванню явищем, при якому з перекладу прибираються слова. Варто уточнити, що при вилученні мова не йде про довільне опущення слів. Перекладач не може на власний розсуд прибрати «другорядні» елементи: вилучаються лише ті, які є семантично зайвими [4, с.135]. Наприклад: « *Sur ce portrait, Angie Polson était plus jeune que la petite vieille du High Park, vingt ou trente ans **plus jeune**, mais le même éclat de lumière rose pétillait au coin de ses yeux.* » [39, с.151] - «Енджу Полсон на полотні була молодшою, ніж старенька з Гай-Парку, — на двадцять або тридцять років, — проте у кутиках очей бриніло те саме рожеве сяйво.» [20]

Розділення речень полягає у поділі одного речення тексту оригіналу на два чи більше речення тексту перекладу. Така трансформація використовується для смислового розвантаження і полегшення сприйняття цільового тексту читачем.

Інтеграція є протилежною розділенню трансформацією і полягає в об'єднанні двох або більше речень в одне.

Комплексна трансформація полягає у використанні одразу декількох простих видів трансформацій, наведених вище. Причинами використання комплексної трансформації можуть бути: «різний порядок слів у реченнях МО і МП; різний порядок головних, підрядних та вставних речень; частини мови цільового речення, якими виражені члени речення, у перекладі можуть виражатися іншими членами речення» [3, с. 466].

Загалом, причинами використання граматичних трансформацій при перекладі є наступні:

- «відсутність відповідної граматичної одиниці в МП;
- розбіжності у формах і функціях аналогічних граматичних одиниць у МО і МП;
- розбіжності семантичних структур лексичних одиниць у МО і МП» [22, с. 196].

Висновки до розділу 1

Франкомовні канадські художні твори представляють інтерес для перекладачів: переклад цих творів дозволяє різним культурам краще зрозуміти психологічні травми жителів Канади. Роман Жослін Сосьє «Дощило птахами» написаний літературною французькою мовою з метою поділитися із якомога більшою кількістю читачів історією про трагічні пожежи на півночі Онтаріо, а також виразити такі важливі ідеї, як свобода, старість, життя і смерть. У першому розділі було визначено основні жанрові та стилістичні особливості твору і зазначено, що при його перекладі обов'язково мають бути збережені: його тон казки, водночас легкий і важкий; фрагментація тексту; зміна оповідача; провідні ідеї твору; історична основи тексту. Важливо також враховувати культурні та граматичні відмінності двох мов та ідіостилю письменниці.

Було визначено, що під час перекладу тексту завжди існують певні відмінності між мовами, як лексичні, так і граматичні та стилістичні. Такі відмінності можуть ускладнити роботу перекладача, і, для того, аби максимально мовно передати зміст і форму оригіналу, перекладачі вживають різні види трансформацій. Перекладацькі трансформації полягають у перетворенні мовних одиниць і дозволяють досягти еквівалентності твору. Прийнято виділяти лексичні, граматичні та стилістичні трансформації, хоча часто вони є комплексними. Виявлено, що існує багато різних класифікацій граматичних трансформацій. Запропоновано використання розширеної класифікації граматичних трансформацій, що включає наступні види: пермутацію,

граматичну заміну, додавання, вилучення, розділення, інтеграцію та комплексну трансформацію.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ДОЩИЛО ПТАХАМИ»

Окресливши поняття граматичних трансформацій, їхню специфіку, мету застосування та обравши класифікацію, перейдемо до аналізу практичного використання граматичних трансформацій безпосередньо в перекладі роману «Дощило птахами».

2.1. Пермутація в українському перекладі франкомовного роману Ж.Сосьє

Пермутація – вид граматичної трансформації, яка полягає у зміні порядку слів у реченні при перекладі. Використання пермутації при перекладі з французької мови на українську зумовлене граматичними відмінностями між мовами. Так, через те, що для французької мови характерний прямий порядок слів, при перекладі на українську перекладач може вільно переставляти компоненти речення, аби воно звучало більш природно, а також для правильної передачі теми та реми. Розглянемо кілька прикладів використання цієї граматичної трансформації у перекладі роману «Дощило птахами».

« *On ne le voyait qu'occasionnellement à l'hôtel où j'avais dormi la veille.* » [39, с.9] - «У готелі, де напередодні я провела ніч, його бачили нечасто.» [20]

« *Une femme et ses deux enfants faisaient route vers Monteith par le même chemin.* » [39, с.63] - «Тим самим шляхом до Монтейта дибала жінка з двома дітлахами.» [20]

« *Le chant l'atteignit au moment où il s'apprêtait à sortir, convaincu qu'elle avait besoin d'aide pour éteindre sa lampe.* » [39, с.81] - «Щойно зібрався вийти, переконаний, що їй треба допомогти з лампою — як почувась пісня.» [20]

« *Le cahier qu'elle lui mit entre les mains était on ne peut plus banal.* » [39, с.110] - «І музейниця вклала їй до рук звичайнісінький зошит.» [20]

« *Une nuée basse de pigeons vint se poser aux pieds de l'homme.* » [39, с.153] - «До ніг чоловіга спустилася ціла хмара птахів.» [20]

« *La tête mousseuse de Marie-Desneige apparaît dans l'entrebâillement de la porte.* » [39, с.154] - «З отвору визирає пухнаста голівка Марі-Денеж.» [20]

Як ми можемо побачити у кожному з цих прикладів, граматична трансформація пермутації використана з метою передачі теми та реми в перекладі. Для української мови характерне розміщення реми – нової інформації – в кінці речення. Саме це і зробив перекладач у прикладах, наведених вище.

Розгляньмо інші випадки використання цієї граматичної трансформації:

« *L'absence des deux boîtes devint au fil des mois une image éminemment romantique.* » [39, с.148] - «**Поступово, місяць за місяцем, відсутність бляшанки на поличці набула романтичних барв.**» [20] - У даному прикладі обставину часу переставлено на початок речення. В українській мові обставина найчастіше стоїть на початку речення і в постпозиції, а отже, використавши трансформацію пермутації, перекладачеві вдалося досягнути природної для української мови структури речення.

« *Les yeux de Charlie, dès qu'ils m'ont aperçue dans l'éclaircie qui entoure son ramassis de cabanes, m'ont lancé un avertissement.* » [39, с.8] - «**Щойно Чарлі побачив мене на галяві, що оточувала жменьку хаток, — як його очі підтвердили здогад.**» [20] Як можна побачити, підрядне речення обставини переміщене на початок пропозиції, аби не розділяти головне речення.

« *La lettre était datée du 15 mai 1951 et portait l'en-tête du Ontario Hospital mais l'adresse, le 999 Queen Street West, contenait tout le drame d'une vie.* » [39, с.46] - «**Тоді їй було тридцять сім. Лист, датований п'ятнадцятим травня 1951 року, було складено на бланку лікарні у провінції Онтаріо. Адреса — **Квін-Стріт-Вест, 999** — містила драму одного життя.**» [20] При перекладі номер будівлі переставлено на позицію після назви вулиці, оскільки таке написання є характерним для української мови, тоді як у французькій мові номер будівлі стоїть перед назвою вулиці, як можна побачити з оригіналу.

« *Joseph et ses cousins s'étaient fait surprendre par l'incendie alors qu'ils revenaient de l'alambic familial.* » [39, с.125] - «**Пожжежа накрила Джозефа і його кузенів, коли вони поверталися з родинної самогонної фабрики.**» [20] При перекладі цього речення відбулася граматична заміна: перекладач змінив

пасивну конструкцію на активну, через що суб'єкт дії «Joseph et ses cousins» - «Джозефа і його кузенів» поставлено після присудка.

« *Il est un peu amaigri, deux longues rainures creusent ses joues, mais pour le reste, il a encore la vigueur de ses quatre-vingt-onze ans.* » [39, с.154] - «Він трохи схуд, дві глибокі зморшки бороздять щоки, та все ж **на свій вік — дев'яносто один рік** — має аж надто бадьористий вигляд.» [20] На нашу думку, не варто було робити перестановку «de ses quatre-vingt-onze ans», оскільки це є новою інформацією, яка в українській мові зазвичай ставиться в кінець речення.

Отже, як можна побачити з аналізу, трансформація пермутації використовується у перекладі з метою адекватної передачі теми і реми, а також для забезпечення більш природної для цільової мови структури речення.

2.2. Граматична заміна у перекладі І.Рябчія

Граматична трансформація пермутації, розглянута нами вище, може супроводжуватися граматичними замінами. Так, часто при перекладі частини мови оригіналу перекладаються відповідними частинами мови перекладу, наприклад: « *Charlie est donc arrivé un jour avec son paquetage et Ted l'a laissé s'installer près de son campement.* » [39, с.32] - «Тож одного дня Чарлі просто прийшов зі своїм спорядженням, і Тед дозволив йому оселитися біля свого табору.» [20] Однак іноді такий переклад може звучати неприродно для цільової мови, і, аби цього уникнути, перекладачі вдаються до граматичних заміні. Це перекладацька трансформація, що полягає у заміні словоформ, частин мови та членів речення.

Під час аналізу роману «Дощило птахами» ми виявили багато випадків використання перекладачем трансформації граматичної заміни. Розгляньмо приклади заміни частин мови.

Прикметники, наприклад, замінювалися:

- Прислівниками: « *Il était fier de me raconter ses histoires d'ours dévorés par les tiques et la faim qui vous attendent au pas de votre porte...* » [39, с.9] - «Він **гордо** розповідав про обліплених кліщами ведмедів, які вмирають від голоду і

чекають вас на порозі...» [20] Прикметник «fier» замінено на прислівник «гордо».

- Іменниками: 1) «*La fumée qui s'échappait de la cheminée de Ted était le plus sûr indice qu'il s'était levé ce matin-là, qu'il avait lui aussi allumé son poêle pour ses patates aux lardons, retrouvé ses pensées de la veille et commencé sa journée d'homme vivant et solitaire.*» [39, с.35] - «Дим, що виходив із димаря, був найнадійнішою ознакою того, що Тед уже встав, розпалив грубу і смажить картоплю зі шкварками, повертається до вчорашніх міркувань і починає день досі живого **одинака**.» [20] Прикметник «solitaire» замінено на іменник «одинак». 2) «*À écouter le moindre bruit qui lui parvenait, à coudre et découdre ce qui lui était raconté, elle devint très habile dans l'art du secret.*» [39, с.110] - «Вслухаючись у найдрібніші чутки, сплітаючи і розплітаючи поговори, вона виросла у **майстриню** чужих таємниць.» [20] Прикметник «habile» замінено на іменник «майстриня».

- Дієсловами: 1) «*Le froid est vif et piquant.*» [39, с.91] - «**Колеться** лютий мороз.» [20] Прикметник «piquant» замінено на дієслово «колеться». 2) «*Tous les jours, sous prétexte d'aller chercher le courrier de ses parents, elle allait au bureau de poste et parce qu'elle était grande dévoreuse de livres, donc lettrée, ce qui n'était pas le cas de bien des gens à Matheson, on lui demandait de lire des lettres et parfois d'en écrire.*» [39, с.113] - «Щодня вона казала батькам, що йде по листи, а на пошті, оскільки всі знали, що вона обоожнює книжки, а отже, **вміє читати** — чим у Метісоні міг похвалитися далеко не кожен, — її просили прочитати лист, а часом і скласти відповідь.» [20] Прикметник «lettrée» перекладач замінює на два дієслова - «вміє читати».

- Комплексні заміни: 1) «*La voix se faisait de plus en plus lente, de plus en plus ronde au fur et à mesure que l'animal lui revenait en mémoire, l'endroit où il vivait, la piste qu'il avait suivie, la façon dont la bête s'était prise dans le piège, tout cela qu'il me racontait d'une voix chaude et enveloppante.*» [39, с.15] - «Слова сповільнювали плин, округлювались, змальовували зовнішню подобу тварини, місце, де вона жила, слід, яким ішов мисливець, те, як тварина потрапила до

пастки, — і голос **огортав** мене **теплом.**» [20] У цьому прикладі прикметник «*chaude*» перекладач замінив на іменник «тепло», а прикметник «*enveloppante*» - на дієслово «огортати». 2) «*Il avait entendu le pas mou de mes espadrilles sur le sable et il m'attendait, assis sur une souche devant sa cabane, l'air de celui qui contemple ses pensées, mais **attentif** à ma présence.*» [39, с.34] - «Він почув м'який поступ моїх мокасинів і всівся на пень перед хаткою. Ніби занурений у свої думки, він **уважно стежив** за мною.» [20] Прикметник «*attentif*» було замінено на дієслово «стежив» і прислівник «уважно».

Також було виявлено заміну іменників:

- Дієсловами: 1) «*Le regard **adorateur** de la vieille fille.*» [39, с.111] - «*Стара діва **зачаровано дивилася** на зібрання.*» [20] Іменник «*le regard*» замінено на дієслово «дивилася», а прикметник «*adorateur*» - на прислівник «зачаровано». 2) «*...cette façon de vous dire que **la vie a été bonne ou mauvaise.***» [39, с.16] - «*...повідомляти, що **живеться добре або погано.***» [20] Іменник «*la vie*» замінено на дієслово «живеться», а прикметники «*bonne*» і «*mauvaise*» - на прислівники «добре» і «погано» відповідно.

- Прислівниками та дієприслівниками: «*La main de Charlie se promenait dans le pelage de la bête, s'arrêtant dans le cou, à la base des oreilles, où elle détectait des masses de poils qu'elle retirait par petites touffes laineuses, elle allait et venait, douce et vigoureuse, **experte en grattage et en massage**, sur tout le corps de la bête qui grognait de contentement pendant que son maître poursuivait sa **conversation** avec la visiteuse en ayant, de temps à autre, des mots à son intention.*» [39, с.14] - «*Рука Чарлі блукала смухом тварини, зупиняючись на шиї, біля вух, де знаходила великі жмути, які ніжно пестила, а потім ішла далі, м'яко і впевнено, **майстерно чухаючи і розминаючи** тіло тварини, що аж хрюкала від задоволення, а господар продовжував **говорити** з гостею, грайливо вставляючи час від часу важливі для неї слова.*» [20] Іменник «*experte*» замінено на прислівник «майстерно», а іменники «*grattage*» і «*massage*» - на дієприслівники «чухаючи» і «розминаючи» відповідно. Іменник «*conversation*» замінено на дієслово «говорити».

При перекладі можуть також замінюватися члени речення:

« *Ses mains étaient son plus fier trophée.* » [39, с.16] - «*Цим трофеєм вона пишалася найбільше.*» [20] Крім того, що у цьому прикладі прикметник « *fier* » замінено на дієслово «пишалася», тут також відбулася заміна членів речення: підмет « *Ses mains* » у перекладі замінено на додаток «цим трофеєм», присудок « *étaient son plus fier trophée* » в оригіналі замінено на присудок «пишалася» та обставину «найбільше». Займенник « *son* » замінено на підмет «вона».

« *L'errance de Boychuck s'est poursuivie tout au long de sa vie, semble-t-il, puisqu'on l'a revu six ans plus tard, beau et élégant malgré ses habits de travail.* » [39, с.66] - «*Усе життя він блукав, — міркувала вона, — адже через шість років його знову бачили, високого і зграбного, незважаючи на робоче вбрання.*» [20] У цьому прикладі іменник « *l'errance* » замінено на дієслово «блукав». Також відбулася заміна членів речення: підмет « *l'errance de Boychuck* » замінено на підмет «він», присудок « *s'est poursuivie* » замінено на «блукав».

« *Et puis, il y avait les ronflements de Charlie qui par moments atteignaient des décibels d'enfer et trompetaient en fanfare avec les vrombissements du tonnerre.* » [39, с.17] - «*Чула хроніння Чарлі, яке часом здавалося пекельною мукою — гуло, мов у фанфари, і гуркотіло, мов грім.*» [20] Безособовий зворот « *il y a* » у перекладі замінено на дієслово «чула», а іменник « *les vrombissements* » - на дієслово «гуркотіло».

« *Et de s'éclater encore d'une grande salve de rires, accompagné de Charlie qui avait abandonné toute retenue et riait d'un bon rire gras et sonore.* » [39, с.21] - «*І знову вибухнув гучним сміхом, а за ним і Чарлі, втративши звичну стриманість, заливчасто розсміявся.*» [20] У прикладі *participle passé* « *accompagné* », що виконує роль означення до слова « *rires* », замінено в перекладі на «а за ним і». Обставину « *d'un bon rire gras et sonore* », що складається із іменника « *rire* » та прикметників « *bon* », « *gras* » і « *sonore* » замінено в перекладі на обставину-прислівник «заливчасто». Використання граматичної заміни пояснюється тим, що *participle passé*, наприклад, немає в українській мові, а обставину перекладено більш компактно – одним словом.

« *La photographe ne saisit pas le sens de la question quand la longue silhouette grise se pencha sur elle et lui demanda, **sur le ton de la conspiration**...* » [39, с.110] - «*Фотограф не зрозуміла сенсу запитання, коли сіра довготелеса постать нахилилась до неї і **змовницьки** прошепотіла...*» [20] У цьому прикладі групу слів « *sur le ton de la conspiration* », що складається із іменників « *le ton* » і « *la conspiration* » та прийменників « *sur* » і « *de* » замінено на одне слово – прислівник «змовницьки».

Приклади « *Bien qu'assis au bout du banc, **il donnait l'impression de l'occuper entièrement.*** » [39, с.152] - «*Хоч він і сидів на самому краєчку, — здавалося, ніби займає всю лавку.*» [20] і « *Pauvre petite mère, disait Charlie, et **j'avais l'impression de me retrouver dans l'une de ces grandes histoires de vie que j'affectionne.*** » [39, с.16] - «*Бідна матуся, — вів своє Чарлі, і **здалося** мені, ніби потрапила до історії про видатне життя.*» [20] ілюструють заміну дієслівних виразів, що складаються з дієслів « *donner* » або « *avoir* » та іменника « *l'impression* » на одне дієслово в українській мові – «здаватися».

« *La photographe feuilleta le cahier, glanant quelques phrases **ici et là**, assez pour comprendre que l'histoire était sans espoir.* » [39, с.113] - «*Фотограф гортала зошит, збираючи **окремі** фрази, — достатньо, аби зрозуміти безнадійність цього кохання.*» [20] У цьому реченні прислівники « *ici* », « *là* » і сполучник « *et* » перекладач замінив на прикметник «окремі».

Крім того, при перекладі також замінювалися члени речення: « *Le changement le plus notable, bien que personne n'y prêtât attention, fut qu'**on cessa de parler de la mort.*** » [39, с.85] - «*Найзначнішою зміною — яку, проте, ніхто не зауважив — стало те, що **розмови про смерть ушухли.***» [20]

Перекладач також вдавався до антонімічного перекладу. Наведемо кілька прикладів.

- Позитивація: 1) « *Mon portfolio contient une centaine de photos, des portraits pour la plupart, mais il y a aussi des clichés pris sur le vif avec ma Nikon et qui **n'ont d'autre but que d'apprivoiser le sujet à la première rencontre.*** » [39, с.23] - «*В альбомі близько сотні світлин, переважно портретів, однак є і раптові*

картинки, зроблені «Ніконом»; **єдина їхня мета** — прихилити об'єкт до себе під час першої зустрічі.» [20]; 2) « *Un endroit idéal, mais le vieil homme ne sera pas facile à convaincre.* » [39, с.34] - «Так, ідеальне, але старого складно переконати.» [20]; 3) « *Angie Polson ne ressemblait en rien aux femmes de Matheson.* » [39, с.109] - «Енджи Полсон **геть відрізнялася** від тутешніх жінок.» [20]; 4) « *Il peignait sur du contreplaqué avec des pinceaux qui s'effilochaient et des huiles qui ne gardaient pas leur couleur.* » [39, с.35] - «Тед малював на фанерках старенькими обтріпанними пензлями та олією, що **швидко блякла.**» [20]; 5) « *Ted n'avait pas été aveugle tout au long de son errance.* » [39, с.100] - «Упродовж блукань **зір повернувся** Тедові.» [20]; 6) « *Je n'ai jamais dormi ailleurs qu'à l'office.* » [39, с.52] - « **А спав я тільки** у своєму кабінеті. » [20] 7) « *Il n'y avait rien d'autre?* » [39, с.155] - «**А ще щось було?**» [20].

- Негативація: 1) « *Je l'ai plus d'une fois impressionné au cours de la soirée.* » [39, с.13] - «Того вечора я **не раз** дивувала його.» [20]; 2) « *La femme n'est plus de ce monde depuis longtemps mais le garçon, huit ans au moment des faits, et la fillette, six ans, ont raconté.* » [39, с.64] - «Та жінка давно вже на іншому світі, але хлопчина, якому тоді було вісім років, і дівчинка, якій було шість, **не мовчали.**» [20] 3) « *Le feu, quand il a atteint cette puissance, n'obéit qu'à lui-même.* » [39, с.57] - «Набираючи сили, він **не кориться нікому.**» [20]; 4) « *L'absence de souci d'argent, les gros joints que Steve et Bruno s'échangeaient à l'hôtel, les sacs d'engrais empilés dans la cuisine, trop d'évidences pour une femme avisée.* » [39, с.95] - «**Гроші, яким не було кінця-краю**, довжелезні косяки, якими Бруно та Стів обмінювались у готелі, добриво в торбах, звалених на кухні, — для такої досвідченої пані, як фотограф, свідчень було достатньо.» [20].

- Анулювання двох негативних компонентів: « *On ne pénètre pas dans son domaine sans y être invité.* » [39, с.8] - «**Потрапити сюди можна, тільки отримавши запрошення.**» [20]

Для французької мови характерне використання інфінітивних конструкцій, і, оскільки в українській мові вони відсутні, при перекладі використовуються граматичні заміни. Часто інфінітивні конструкції

перекладають на українську мову за допомогою підрядних речень, наприклад: « *Et d'expliquer que son plus grand plaisir dans cette autre vie à laquelle elle ne voudrait jamais au grand jamais retourner était ce moment de la journée ou de la soirée, peu importe, où elle s'installait à la fenêtre et regardait passer les automobiles.* » [39, с.131] - «*І вона пояснила, що в житті, до якого вона ні за що — о, ні за що! — не хотіла би повернутися, найкращим моментом доби був вечір, коли вона вмощувалась біля вікна і роздивлялась автівки, які пролітали повз.*» [20]

Але трапляється, коли інфінітивні конструкції перекладаються в інший спосіб, наприклад, у перекладі речення « *Le vieillard le plus rétif va se montrer coulant comme du miel quand il me voit arriver la deuxième fois.* » [39, с.23] - «*Найзатятіший старий медом потече, коли побачить мене удруге.*» [20] інфінітив « *arriver* » було вилучено.

У наступному ж прикладі перекладу інфінітивної конструкції « *On l'entendait parfois chanter.* » [39, с.77] - «*Часом лунав її спів.*» [20] перекладач замінив інфінітив « *chanter* » на іменник «спів».

Фактивні конструкції французької мови при перекладі на українську можуть також піддаватися трансформації граматичної заміни, оскільки відсутні в цільовій мові. Наприклад, у реченні « *La fumée aurait pu les faire repérer.* » [39, с.133] - «*Через дим їх могли помітити.*» [20] Фактивна конструкція складається із дієслова « *faire* » та інфінітива « *repérer* », і в перекладі її було замінено на «могли помітити».

При перекладі з французької мови на українську граматичній заміні також піддаються пасивні конструкції, які в перекладі замінюються на активні, наприклад:

« *La totalité des tableaux qui leur étaient consacrés se chiffrait à trente-deux.* » [39, с.102] - «*Він присвятив їм аж тридцять два полотна.*» [20]

« *L'endroit avait été visité par la police.* » [39, с.135] - «*До готелю навідалася поліція.*» [20]

« *Elle a été vue au printemps 1994 au High Park de Toronto.* » [39, с.152] - «*Її бачили навесні 1994 року у Гай-Парку в Торонто.*» [20]

Отже, як можна побачити з аналізу, граматична заміна є дуже поширеною граматичною трансформацією, яка активно використовується при перекладі з французької мови на українську. Граматичній заміні можуть піддаватися словоформи, частини мови і члени речення. Також може використовуватися антонімічний переклад. Цей вид трансформації часто вживається разом із транспозицією. Загалом, метою використання цієї трансформації є досягнення адекватного перекладу і натуральнішого звучання в українській мові.

2.3. Додавання та вилучення як шляхи подолання перекладацьких труднощів

Як уже було зазначено, через різницю граматики та синтаксису французької та української мови, граматична трансформація додавання при перекладі може бути необхідним прийомом для досягнення адекватності перекладу. Трансформація додавання може проявлятися у різні способи і для досягнення різних цілей, які ми розглянемо у подальшому аналізі.

У наступних прикладах трансформація додавання використана при перекладі односкладних називних речень. Із називних вони трансформуються у двоскладні. Розгляньмо:

« *Sa dernière toquade, a dit Steve.* » [39, с.9] - «*Це стало останньою витівкою ліванця, — зітхнув Стів.*» [20]

« *Sous le portrait, un carton explicatif.* » [39, с.151] - «*Під портретом висів папірець із поясненням.*» [20]

На нашу думку, використання трансформації додавання у цих випадках можна було уникнути, адже номінативні речення характерні і для української мови: «Називні речення є важливою рисою описового стилю, надають оповіді динамічності й залежно від змісту і контекстуальних умов здатні нести різне стилістичне навантаження» [10].

У прикладах, що ми пропонуємо розглянути далі, слова теж додаються до номінативних речень, проте у складі складних.

« *À la première belle journée d'avril, la photographe se rendit au High Park, un pas dans le printemps et l'autre elle ne savait où.* » [39, с.152] - «Першого ж погожого квітневого дня фотограф подалась до Гай-Парку — **ніби зробила** крок у весну; наступний крок ступила у невідомість.» [20]

« *Bien calé dans le banc, les jambes étendues devant lui, les mains dans les poches de son pardessus, l'homme était perdu dans ses pensées.* » [39, с.152] - «Він зручно вмотився, витягнув ноги, руки **сховав** до кишень плаща — і витав у думках десь далеко.» [20]

У цих випадках використання трансформації додавання ми вважаємо виправданим, оскільки завдяки додаванню слів зберігається сенс речень і вони стають легшими для сприйняття.

Розгляньмо наступну групу прикладів:

« *Trois êtres épris de liberté.* » [39, с.6] - «**Про** трьох істот, що **понад усе** цінували свободу.» [20]

« *Une invitation.* » [39, с.8] - «**Мене ніби** запрошували.» [20]

« *Odeur de grillon, ils se nourrissent principalement de viandes poêlées, d'épais ragoûts, de viande sauvage qui nécessite un lourd apport de gras.* » [39, с.8] - «Запах згірклого жиру — бо харчувались вони переважно смаженим, густим рагу та дичиною, **приготування** якої потребувало чималої кількості жиру.» [20]

« *J'étais ravie de l'invitation à dormir.* » [39, с.15] - «Я раділа, що мене запросили поспати **тут.**» [20]

« *Une originale.* » [39, с.109] - «Оригіналка, **словом.**» [20]

« *Blanche et lumineuse.* » [39, с.154] - «**Як завжди**, біла й сяйлива.» [20]

У кожному з цих прикладів додавання слів під час перекладу дозволило уточнити зміст, який хотіла виразити авторка, а також досягти більш природного звучання в українській мові.

Перейдемо до наступної групи прикладів:

« *J'en ai eu marre à un moment donné, j'ai voulu m'humaniser, j'ai voulu des visages, des mains, des regards, je n'en pouvais plus de guetter pendant des heures l'araignée qui va engluer sa proie, et le hasard m'a mise sur la piste des Grands Feux,*

*de leurs survivants, tous des gens très âgés forcément puisque le premier Grand Feu a eu lieu en 1911 et c'est là que la conversation coïnçait. » [39, с.13] - «Одного разу мені урвався терпець, захотілось повернутися до людей, закортіло облич, обіймів, поглядів, я вже не могла годинами чигати, поки павук склеїть **нещасну** жертву, — і випадок навів мене на слід Великих Пожогів і тих, хто їх пережив, — осіб дуже похилого віку, адже перші Великі Пожоги відбулися 1911 року, і саме це завжди перешкоджало розмові.» [20]*

*« Mais Margie était à Cochrane, mariée à un quincaillier, et Angie l'attendait à Toronto. » [39, с.115] - «Проте Марджи вже мешкала у Кочреїні, будучи заміжньою за дрібним крамарем; Енджи **марно** чекала на Теодора в Торонто.» [20]*

*« Marie-Desneige soupire. » [39, с.155] - «Марі-Денеж **тяжко** зітхає.» [20]*

У кожному з випадків, представлених вище, перекладач додає прикметники прислівники для підсилення вираженої думки.

При перекладі наступних речень, на нашу думку, додавання можна було б уникнути, але його використання не спотворює текст і є цілком прийнятним, оскільки завдяки цьому пояснюються ідеї, виражені у реченнях:

*« On s'y perdait à imaginer ce qu'on voulait voir. » [39, с.67] - «Важко здогадатись, про що може йтися на сторінках, **яких іще не існує.**» [20]*

*« Ma collection, dit-elle d'une voix lente et feutrée. » [39, с.111] - «**Ось, оце і** є моє зібрання, — оксамитовим голосом промурмотіла вона.» [20]*

*« Un livre, une exposition, elle ne savait pas. » [39, с.67] - «**Книжка, виставка** — не знала, **у що це виліється.**» [20]*

У наступному прикладі додане слово виноситься за межі речення у вигляді нового називного, тим самим підсилюючи думку, висловлену в реченні:

*« Trop de morts, expliqua-t-elle, trop de cadavres, trop de noir qui s'enroule au fond des tableaux, jamais de lumière ou, s'il y en a, c'est pour éclairer les corps noircis, les cris d'horreur, les mains tendues, là où la mort les a surpris. » [39, с.123] - «**Смерть.** Забагато смерті, — сказала вона, — і трунів. Забагато чорного на*

дні картин, і ніколи немає сонця, а якщо й з'являється, то лише щоб висвітлити обгорілі тіла, розпачливі зойки, простягнені руки — словом, силует смерті.» [20]

Розглянемо наступну групу прикладів, у яких, на нашу думку, використання трансформації додавання є абсолютно виправданим і необхідним для кращого сприйняття тексту:

« *Et pourquoi Marie-Desneige?* » [39, с.83] - «А звідки взялося ім'я *Марі-Денеж* — **Сніжна Марія?**» [20] У перекладі речення доданий переклад промовистого імені, що є необхідним поясненням для нефранкомовного читача.

« *Cette période a été déterminante.* » [39, с.115] - «Ці шість років окреслили **подальше життя.**» [20] Через особливість прикметника «*déterminant*», який містить у собі сему «мати вагоме, вирішальне значення», перекладач додає слова, аби передати це значення в перекладі.

« *Mais Theodore était à plus de mille kilomètres à l'ouest, docker à Port Arthur.* » [39, с.115] - «Проте насправді він був на тисячу кілометрів східніше — працював докером у **техаському Порт-Артурі.**» [20] У перекладі цього речення додане слово «техаському» для внутрішньотекстового пояснення і уточнення.

« *Grand, osseux, quelques cheveux épars autour d'un crâne dégarni, un oeil fixe et l'autre en cavale, tout le contraire de Charlie.* » [39, с.18] - «Високий, маслакуватий, зі скуйовдженим клоччям на лисому черепі, з очима, **кожне з яких жило власним життя** — одне непорушне, а друге **норовливе, немов лошак**, — Том здавався повною протилежністю Чарлі.» [20] Особливу увагу хочемо звернути на переклад цього речення, оскільки додані слова додають емоційної експресивності тексту («кожне з яких жило власним життям») та дозволяють передати значення виразу «*un oeil en cavale*», що в оригіналі виражене у меншій кількості слів.

Як відомо, при використанні граматичної трансформації додавання варто пам'ятати, що перекладач не має права додавати слова і словосполучення на власний розсуд. Ми вважаємо, що наступні приклади демонструють невиправдане використання трансформації додавання.

« *Il nous accompagnait, nous écoutait, nous comprenait.* » [39, с.52] - «Він усюди ходив за нами, слухав нас і, **цілком можливо**, щось розумів.» [20] Оскільки мова йде про розумного собаку, ми думаємо, що варто було уникнути додавання слів «цілком можливо», які виражають сумнів, оскільки в реченні оригіналу таких слів немає.

« *Marie-Desneige en figure de proue à l'avant du canot, à peine reconnaissable à cause de ses cheveux lissés sur le crâne, et Charlie, à l'arrière, pagayant d'un geste princier.* » [39, с.103] - «Марі-Денеж, **мов сирена**, сиділа на носі човна — їй важко було впізнати через налипле волосся, — а на кормі поважно, наче король, гріб Чарлі.» [20] Слова «сирена» або слів, які б натякали на нього, в тексті оригіналу не було, тому, на нашу думку, не варто було його додавати.

« *Sa voix intérieure rejoignit celle de Marie-Desneige, toute proche, toute frémissante, qui lui avait dit, J'ai toujours su que j'aurais une vie.* » [39, с.139] - «Її внутрішній голос ніби злився з голосом Марі-Денеж — такої близької і наляканої, — що промовив: «Я завжди знала, що матиму **інше** життя!» [20] Оскільки героїня Марі-Денеж провела більшість свого життя у психіатричній лікарні, вона неодноразово казала, що їй позбавили життя взагалі. Тому у даній репліці вона виражає думку, що у неї все-таки буде життя, а не що воно буде іншим.

« *Allez, longue vie à vous deux et mes salutations au monde.* » [39, с.145] - «Ну ж бо, **ви двоє, чого похнюпилися?** Живіть собі далі і переказуйте світові від мене вітання!» [20] У реченні оригіналу герой ніяк не прокоментував стан своїх друзів, тому ми вважаємо недоцільним додавати цей коментар у переклад.

Граматична трансформація вилучення при перекладі полягає в опущенні слів або словосполучень, що виражають ідеї, які у цільовій мові є зрозумілими з контексту або з інших компонентів речення, і їхнє повторення є зайвим навантаженням для читача. Розглянемо кілька прикладів застосування трансформації вилучення у перекладі роману «Дощило птахами»:

« *Il va et vient, en mouvement toujours, c'est le moins contemplatif de tous ceux que cette histoire concerne.* » [39, с.40] - «Він весь час у русі, найменш мрійливий зі всіх наших героїв.» [20] Даний приклад ілюструє застосування вилучення «Il va et vient» з метою уникнення повтору ідеї, вираженої у наступному словосполученні «en mouvement toujours» - «Він весь час у русі».

« *Le lendemain de la découverte du portrait des jumelles Polson, Charlie emmena Marie-Desneige se reposer au camp d'été.* » [39, с.102] - «Наступного дня Чарлі повіз Марі-Денеж відпочити до літнього табору.» [20] Оскільки за контекстом і так зрозуміло, що подія відбувається після того, як герої знайшли портрети близнючок, у перекладі це було опущено.

« *Elle les subtilisait à la postière, les décachetait à la vapeur, les lisait, en recopiait de larges extraits dans son cahier et les rapportait intactes, prêtes à être livrées à leur destinataire.* » [39, с.114] - «Майстерно цупила, розкривала над парою, переписувала великі уривки до зошита, після чого повертала листи запечатаними, готовими до надсилання.» [20] У даному прикладі було вилучено «les lisait» та «à leur destinataire», оскільки з контексту зрозуміло, що героїня читала листи, перш ніж переписати з них уривки, а також те, що вона надсилала їх до отримувача. Крім того, перекладач вилучив «à la postière», проте ми не погоджуємось із таким рішенням: це уточнення можна було зберегти.

« *Les deux images étaient identiques, mais pas encore complètement focalisées, et quand elles le furent, quand les deux images furent parfaitement superposées, l'une se fondant dans l'autre, elle découvrit à côté de l'absence de la boîte en ferblanc celle d'une autre boîte, la boîte en carton dans laquelle Charlie gardait ses papiers, les vrais et les faux.* » [39, с.138] - «Картини нібито однакові, проте недостатньо сфокусовані, а коли перша ніби злилася з другою, поруч із відсутністю бляшанки фотограф помітила й відсутність картонки, де Чарлі зберігав свої документи — справжні й підробні.» [20] Перекладач вилучив «elles le furent, quand les deux images furent parfaitement superposées» з метою уникнення тавтології і полегшення сприйняття тексту, оскільки словосполучення «l'une se fondant dans l'autre» - «перша ніби злилася з другою» виражає ту саму ідею.

« *Ils enterrent les corps, Charlie à la pelle, Marie-Desneige par petites poignées **qu'elle laisse couler dans la fosse.*** » [39, с.146] - «Ховали: Чарлі — лопатою, Марі-Денеж — маленькими грудками.» [20] У даному прикладі опущено «qu'elle laisse couler dans la fosse», оскільки під словом «ховати» і так зрозуміло, що груди землі кидаються в могилу. Також вилучено «les corps», оскільки це є зрозумілим із контексту і не потребує уточнення.

« *Sur ce portrait, Angie Polson était plus jeune que la petite vieille du High Park, vingt ou trente ans **plus jeune**, mais le même éclat de lumière rose pétillait au coin de ses yeux.* » [39, с.151] - «Енджі Полсон на полотні була молодшою, ніж старенька з Гай-Парку, — на двадцять або тридцять років, — проте у кутиках очей бриніло те саме рожеве сяйво.» [20] У цьому прикладі опущено «plus jeune», оскільки у французькій мові цей повтор є граматично необхідним, тоді як в українській мові його можна уникнути.

« *Les deux vieux se balancent doucement **dans la berceuse**, Monseigneur dans les bras de Marie-Desneige et Chummy qui se laisse gratouiller par Charlie.* » [39, с.155] - «Старі поволі гойдаються. Монсеньйор спочиває на руках у Марі-Денеж, а Любко дозволяє Чарлі чухати свій смух.» [20] Перекладач вилучив «dans la berceuse», оскільки про гойдалку уже згадувалося вище, і таким чином було уникнено повтору однокореневого слова до «гойдатися».

« *Je ne pouvais rien distinguer à l'intérieur de la cabane, c'était sombre et emmêlé, mais l'odeur qui s'en dégagait m'était familière.* » [39, с.8] - «Відлякувало хаотичне скупчення тіней, проте запах, який долинав звідти, здався знайомим.» [20] У цьому прикладі перекладач вилучив «Je ne pouvais rien distinguer à l'intérieur de la cabane». На нашу думку, оскільки перекладач компенсував це вилучення за допомогою інших мовних засобів, об'єднавши цю думку з наступною «c'était sombre et emmêlé», трансформація є виправданою.

« *Je me **tourna**is et retourna^s en quête d'une **bouffée** d'air qui ne fût imprégnée de leur odeur.* » [39, с.17] - «Переверталася в пошуках повітря, не забарвленого у тваринний дух.» [20] Перекладач вилучив «tourna^s» для уникнення повтору, оскільки суфікс «пере» у слові «перевертася» і так означає

дію, що повторюється. Також вилучено «une bouffée», оскільки це уточнення не є критичним у тексті.

« Elle la chantait en boucle, une fois, deux fois, trois fois, **la voix s'éraillait** au plus triste de l'histoire, **six fois, huit fois**, la voix se perdait, n'était plus qu'un chantonnement, neuf fois, dix fois, les marteaux s'étaient tus, les regards étaient tournés vers le lac. » [39, с.77] - «Вона все співала й співала — раз, двічі, тричі, у найсумнішому місці голос стихав, спів обертався на бурмотіння, вдев'яте, вдесьяте — і молотки замовкали, і погляди чоловіків линули до озера.» [20] Як можна побачити, у перекладі вилучено «six fois, huit fois». Ми не погоджуємося із таким рішенням, оскільки, хоча це і не є критично важливою інформацією оригіналу, цей елемент грає роль у збереженні ритму і єдності тексту, логічної послідовності. Також вилучено «la voix s'éraillait». Дієслово s'érailler (devenir rauque ou voilée [27]) можна перекласти як «хрипнути». Цілком можливо, що перекладач об'єднав «la voix s'éraillait» з «la voix se perdait», переклавши обидва прості речення як «голос стихав», проте ми вважаємо, що їх можна було б перекласти дослівно і буквально, зберігши таке вилучений елемент « six fois, huit fois »: «у найсумнішому місці голос хрип, шість, вісім, голос губився».

« Le décodage des tableaux était plus exigeant qu'il n'y paraissait et Marie-Desneige, après **quatre** ou cinq jours de travail, devenait atone, lente et presque sans acuité visuelle, plus vieille d'une journée, disait-elle d'un sourire las, et Charlie l'emmenait au camp d'été. » [39, с.103] - «Розшифрування потребувало сил більших, аніж видавалося, — тож, після п'яти днів роботи, старенька втрачала голос і гостроту зору, ледве рухалася, навіть старішала на один день — так вона стверджувала зі слабенькою усмішкою, — і тоді Чарлі віз її до літнього табору.» [20] У перекладі вилучено слово «quatre», яке не несе важливої інформації, проте, на нашу думку, його можна було б зберегти.

« De ce qu'il m'a raconté, j'ai compris qu'il avait été passeur d'or, un métier dangereux, **si on peut appeler ça un métier**, qui s'apparente à ce que font aujourd'hui les jeunes gens qui passent les frontières avec de la cocaïne dissimulée dans leurs valises ou leurs intestins. » [39, с.19] - «З почутого я дізналася, що він перевозив

золото, — ризикована справа, близька до обуродок нинішньої молоді, яка перетинає кордони з кокаїном, захованим у валізах та шлунках.» [20] На нашу думку, вилучення «*si on peut appeler ça un métier*» не є виправданим, оскільки цей вираз виражає ставлення героїні до подій, що описуються (вона не вважає, що це взагалі можна назвати «*un métier*» - ремеслом, справою).

« *J'ai encore des ampoules aux mains d'avoir creusé sa tombe.* » [39, с.24] - «У мене й досі на руках мозолі.» [20] На нашу думку, не варто було вилучати «*d'avoir creusé sa tombe*», оскільки це є важливою інформацією. У перекладі вона є імпліцитною, тоді як в оригіналі – експліцитною.

« *Et voici que cette petite vieille dame qui n'avait surtout pas l'air d'une dompteuse de fauves avait quitté le bras de son protecteur et allait d'un pas menu vers la pièce la plus redoutable de mon bestiaire, un lynx blond comme les blés, feulant de toute la férocité de sa grande gueule rose, immortalisé dans un bond puissant, ses deux pattes antérieures prêtes à vous arracher la moitié du corps si vous vous en approchiez. Et c'est ce que la petite vieille a fait. Elle s'est approchée du socle, sa tête vaporeuse à hauteur des pattes arrière qui retenaient le bond de l'animal et elle est demeurée un moment ainsi, immobile et sans mots, puis elle s'est tournée vers nous.* » [39, с.43] - «А ця стара, аж ніяк не подібна до дресировальниці хижаків, відчепилася від руки свого захисника і подріботіла до найстрашнішого експонату мого бестіарію — солом'яно-білявої рисі, яка люто щирила рожеву пащу, увічнена в потужному стрибку; її задні лапи були ладні відірвати шматок від зачарованого глядача. Старенька наблизилась до неї, її голівка-хмаринка зупинилася перед задніми лапами тварини, які тримали стрибок, і на якусь мить мовчки застигла.» [20] У перекладі було вилучено ціле речення «*Et c'est ce que la petite vieille a fait.*». Ми вважаємо, що його треба було зберегти, оскільки воно характеризує героїню та підкреслює її зацікавленість.

« *Il n'a pas eu de femme, ni au singulier ni au pluriel, pas d'enfants, aucune famille, ils sont tous morts dans le Grand Feu de Matheson.* » [39, с.55] - «Не мав ні жони, ні дітей — та в нього взагалі нікого не було, всі загинули під час Пожогів!» [20] Перекладач вилучив «*ni au singulier ni au pluriel*», що, на нашу думку, є

прийнятним, оскільки з контексту зрозуміло, що герой взагалі ніколи не мав жінки. Також було вилучено «de Matheson» - ми вважаємо, що необхідно було залишити це уточнення. Хоча на цей момент читач уже знає, що сім'я героя загинула під час пожежі саме в Матесоні, ця згадка є важливою, оскільки переклад «Пожоги» або «Великі Пожоги» можна застосувати до кожної з трьох великих пожеж в Онтаріо на початку 20 століття, а в тексті фігурує саме пожежа в Матесоні.

« *Des fleurs comme des soleils, pétales jaunes et capitule brun doré. Des fleurs pour son aimée, avait dit la dame du musée. La photographe l'avait laissée dire.* » [39, с.66] - «Квіти — яскраві, мов сонце, з жовтими пелюстками і золотаво-брунатними голівками. Фотограф лише відмахнулась.» [20] У даному прикладі опущене ціле речення, у якому героїня наводить аргументи, аби переконати фотографа, і, можливо, читача – тому його опущення, на нашу думку, є невиправданим.

« *Ils s'habituerent cependant à se retrouver nus l'un devant l'autre.* » [39, с.105] - «Утім — вони швидко звикли.» [20] Опущення «à se retrouver nus l'un devant l'autre», на нашу думку, необхідно було уникнути, оскільки це є важливою інформацією для опису стосунків між героями.

« *Marie-Desneige derrière une fenêtre de l'asile ou sur un perron en banlieue de Toronto, et qui se laisse hypnotiser par le défilé des autos pour se retrouver ailleurs, c'était peut-être une image agréable pour tous ceux qui se trouvaient dans la véranda, mais pas pour Charlie qui venait de découvrir que le bonheur de Marie-Desneige n'était pas complet en forêt.* » [39, с.131] - «Марі-Денеж за вікном притулку або на танку десь у передмісті Торонто, зацікавлена потоком автівок, — можливо, всім присутнім на веранді це видалося милим, але не Чарлі, який несподівано усвідомив, що в лісі Марі-Денеж не до кінця щаслива.» [20] Вважаємо, що вилучення «pour se retrouver ailleurs» можна було уникнути, оскільки ця інформація є важливою для опису героїні: через те, що Марі-Денеж провела багато років у психлікарні і не знала справжнього життя, у своїх думках вона хотіла опинитися в іншому місці.

Отже, граматична трансформація додавання використовувалася при перекладі даного роману для полегшення сприйняття тексту, досягнення натуральності звучання речень в українській мові, внутрішньотекстового пояснення та підкреслення. Не всі випадки вживання даної трансформації ми вважаємо виправданими. Трансформація вилучення у перекладі найчастіше полегшує сприйняття тексту та спрощує його, уникаючи непотрібних повторень інформації. Вилучення може бути викликане граматичними відмінностями між французькою та українською мовами. Проте ми не завжди погоджуємось з вилученням слів, словосполучень та інколи речень з роману «Дошило птахами» перекладачем Іваном Рябчієм, оскільки деякі деталі, на нашу думку, грають важливу роль, і їхнє збереження дозволило б відтворити текст оригіналу у більшій повноті.

2.4. Розділення як одна із граматичних трансформацій, вжитих І.Рябчієм у перекладі

Грамматична трансформація розділення використовується для того, аби полегшити сприйняття тексту читачем і полягає в розділенні одного речення на два чи більше коротших за розміром. Зазвичай мова йде про використання цієї трансформації при перекладі довгих речень, які містять багато ідей, тому для того, аби читач краще зрозумів кожен окрему ідею, вони виносяться в окремі речення. Розгляньмо декілька прикладів використання прийому розділення:

« Après la route qui longe la rivière, prendre à droite sur une quinzaine de kilomètres jusqu'au lac Perfection, facile à reconnaître, ses eaux sont vertes, du jade, une eau de glacier du quaternaire et une rondeur d'assiette, une rondeur parfaite, d'où son nom, et après la contemplation de l'assiette de jade, prendre à gauche, il y a là un chevalement tout rouillé, faire une dizaine de kilomètres en droite ligne, ne surtout pas prendre les traverses, tu vas te retrouver dans des vieux chemins forestiers et ensuite, tu ne peux pas te tromper, il n'y a que cette route qui ne mène nulle part. »
[39, с.7] - *«Минути шлях, який тягнувся вздовж річки, звернути ліворуч і їхати близько п'ятнадцяти кілометрів до озера Досконалості. Зелена, мов нефрит, вода з льодовика четвертинного періоду та розлогі, мов край тарілки, береги,*

бездоганно закруглені — звідси й назва озера, — не залишають жодного шансу на помилку. Почудувавшись нефритовій тарілці, взяти ліворуч, до проржавілої бурової, прямувати ще з десяток кілометрів, нікуди не звертаючи, — і натрапиш на старі лісові стежки, а далі простіше не буває, бо немає жодного іншого такого шляху, який вів би в нікуди.» [20] У цьому уривку одне речення оригіналу розділено на три речення в перекладі, що знімає навантаження і полегшує сприйняття тексту.

Проте для перекладу роману «Дошило птахами» більш типовим є членування речень на два окремих. Розгляньмо декілька прикладів:

Il lui a fallu refaire le montage de petit bois, souffler sur les braises noircies, ajouter de l'écorce, souffler encore, et quand les flammes ont jailli, il a refermé la porte de la cuisinière, les tirants d'air, et il est allé à ce que, dans la pénombre, j'ai jugé être un comptoir de cuisine et, au nombre de pommes de terre qu'il s'est mis à éplucher, j'ai compris que j'étais invitée à souper. » [39, с.12] - «Старому довелося перекладати рубанці, дмухати на дрова, додавати кори, дмухати ще, а коли вогонь стріпнувся, старий причинив дверцята, щоб була тяга, і зник за тим, що в мороці видавалося кухонною стійкою. **Побачивши, скільки картоплі старий виклав чистити, я зрозуміла, що запрошена на вечерю.» [20]**

« C'était le moins âgé des trois, encore plein des turbulences de sa vie d'autrefois, jamais tranquille, toujours à raconter ci ou ça, mais amoché par des folies de jeunesse, borgne, le souffle court et une patte folle. » [39, с.35] - «Він був наймолодший, досі переймався перипетіями минулого, ніколи не сидів на одному місці, постійно щось розповідав. **Однак Том дуже тужив через помилки юних років, а ще він мав лише одне око, важко дихав і накульгував.» [20]**

« En fait, on ne savait rien d'elle dans la famille de Bruno, on ne savait même pas qu'elle existait, on l'a découverte après la mort de son père, le père de Bruno, dans les papiers du défunt, une lettre dans laquelle Gertrude implorait son frère de la sortir de cet enfer. » [39, с.46] - «Зрештою, в родині Бруно про неї ніхто нічого не знав, не здогадувалися навіть про її існування. **Дізналися тільки по смерті**

батька Бруно — в паперах небіжчика знайшовся лист, у якому Гертруда молила брата забрати її з цього пекла.» [20]

В усіх цих прикладах при розділенні полегшується смислове навантаження, адже окремі ідеї винесені в окремі речення.

Не завжди в перекладі спостерігається розділення довгих за обсягом речень. Іноді в тексті присутнє використання цього виду трансформації при перекладі більш коротких фраз. Наприклад:

« Il a gardé sa brassée contre sa poitrine tout au long de cet échange qui nous a tenus au pas de la porte qu'il n'avait visiblement pas l'intention de m'ouvrir. » [39, с.8] - *«Він не відпускав їх, міцно притуливши до грудей, впродовж усієї розмови. Двері він явно не бажав відчиняти.»* [20]

« Elle s'est approchée du socle, sa tête vaporeuse à hauteur des pattes arrière qui retenaient le bond de l'animal et elle est demeurée un moment ainsi, immobile et sans mots, puis elle s'est tournée vers nous. » [39, с.43] - *«Старенька наблизилась до неї, її голівка-хмаринка зупинилася перед задніми лапами тварини, які тримали стрибок, і на якусь мить мовчки застигла. Потім старенька обернулася до нас.»* [20]

« Meubles renversés, éventrés, lames de parquet arrachées, ils n'avaient pas fait dans la dentelle, même la collection animalière du Libanais avait été descendue des murs. » [39, с.153] - *«Вительбушені перекинуті меблі, вирваний із м'ясом паркет — авжеж, вони тут не в ляльки бавилися. Навіть звірів ліванця зняли зі стін.»* [20]

У кожному з прикладів речення мають ускладнену структуру, і, аби не ускладнювати її ще більше, перекладач виносить підрядні речення в окремі. Так було полегшено смислове навантаження і сприйняття тексту читачем.

У наступних прикладах, які ми хочемо проаналізувати, граматична трансформація розділення використана у репліках діалогів.:

« Ce n'est plus un métier, même pas un loisir, c'est une incongruité, un anachronisme, une abomination, pensez donc, un tueur de bêtes sauvages! » [39,

с.31] - «*Не фак, не дозвілля, радше безглуздя, анахронізм і брідота! Ви лишень уявіть — убивати диких тварин!*» [20]

«*La soeur de mon père, je savais même pas qu'elle existait, personne ne le savait.*» [39, с.44] - «*Сестра мого тата, але я навіть не знав про її існування... Зреештою, ніхто не знав...*» [20]

«*Les gestes, les regards, tout ce qui leur échappait et qu'ils croyaient hors de ma portée, je m'en pénétrais, je l'emmagasinais et le soir, dans mon lit, je refaisais le film de ma journée, j'analysais chaque scène, je décortiquais le moindre mot, le plus petit geste, je passais tout en revue.*» [39, с.97] - «*Жести, погляди — все, що зривалося випадково і, як вони гадали, було мені недоступне, — я розуміла, збирала усе це і вечорами, у ліжку, прокручувала фільм про день, що минув. Я міркувала над кожною сценою, обдумувала кожне слово, переглядала усе.*» [20]

На нашу думку, оскільки це репліки діалогів, а отже, ці речення імітують розмовне мовлення, трансформації розділення можна було б уникнути, тим самим передавши спонтанність та емоційність мовлення.

Отже, даний прийом використовувався в перекладі в основному для розділення довгих речень і підкреслення основних ідей, але також для виділення головних думок у більш коротких реченнях, тим самим зменшивши смислове навантаження та полегшивши сприйняття тексту для читача.

2.5. Застосування інтеграції у цільовому тексті

Відмінності в синтаксисі та граматиці мов можуть призвести до того, що речення однієї мови будуть довшими або складнішими, ніж в іншій. Перекладацька трансформація інтеграції речень може допомогти подолати цю перекладацьку проблему: об'єднавши кілька речень в одне, перекладач зберігає зв'язність тексту і полегшує його читабельність для аудиторії. Однак варто зазначити, що об'єднувати речення слід вдумливо, оскільки іноді це може призвести до втрати певних нюансів. Перекладач має враховувати зміст оригінального тексту та переконатися, що інтегровані речення точно передають той самий зміст цільовою мовою.

Розгляньмо приклади використання трансформації інтеграції у перекладі роману «Дощило птахами»:

« Au fond, dans le coin le plus sombre, la chambre à coucher, un matelas sur une base de bois équarri à la hache. La salle à manger, contrairement à la règle, logeait dans l'autre coin sombre de la pièce. » [39, с.38] - «У глибині, в найтемнішому закутку — спальня: матрац на дерев'яній рамі, грубо обтесаній сокирою, їдальня, всупереч правилам, містилася в другому темному куті.» [20]

« La conversation s'était promenée au gré de leurs pensées. Les chênes de savane qui peuplent le High Park, le printemps encore timide, les bruits de la ville qui les atteignaient par moments, encore les Grands Feux, les papiers gras dans les allées du parc, la civilité qui se perd, et à nouveau les Grands Feux. » [39, с.68] - «Розмова текла слідом за думками: саванові дуби Гай-Парку, ще досить полохлива весна, міський гомін, який час від часу досягав їхніх вух, і знову Великі Пожогои, брудний папір на аляях парку, обов'язок, про який забувають, — і знову, вже вкотре, Великі Пожогои...» [20]

« Les travaux se poursuivirent et, aux premières journées de septembre, l'habitation de Marie-Desneige fut prête. Une petite maison à peine plus grande que la cabane de Charlie, avec des moustiquaires aux fenêtres, du papier noir latté sur les murs extérieurs et un toit recouvert de tôle qui avançait en surplomb au-dessus de la porte d'entrée. » [39, с.78] - «Робота тривала, і вже у перший осінній тиждень оселя Марі-Денеж була готова: будиночок, оббитий чорними дощечками, трохи більший за хижку Чарлі, з сітками на вікнах та дахом, покритим бляхою, що нависала над вхідними дверима.» [20]

« Il ne fallait pas plus de vingt minutes en canot pour s'y rendre. Le canot était une vieille embarcation en bois. » [39, с.98] - «Дістатися туди було неважко — двадцять хвилин на човні, старій дерев'яній шлюпці.» [20]

« Ils étaient au courant de son projet. Elle leur en avait fait part avant de rendre visite à la dame du musée. » [39, с.124] - «Вона не приховувала своїх планів — розповіла про них, перш ніж піти до музейниці.» [20]

У кожному з цих прикладів інтегроване речення виступає поясненням попереднього, їх об'єднання є логічним та виправданим, і такий переклад, на нашу думку, є органічним для української мови.

Розгляньмо останні два приклади:

« *Avec toujours la même question qui revenait en écriture pointue et serrée. Theodore finira-t-il par choisir?* » [39, с.113] - «*Й зі щільного потоку рядків постійно виринали одне запитання: «Коли ж Теодор обере?»*» [20]

« *La photographe était intriguée. D'où lui venait ce nouveau prénom?* » [39, с.113] - «*Фотограф здивувалася: як, ще одне ім'я?*» [20]

У цих двох прикладах передаються думки героїв, тож перекладач інтегрує їх у речення за допомогою двокрапки, що є більш традиційним в українській мові.

Тож, як показують приклади, перекладацька трансформація інтеграції дозволяє об'єднати кілька речень в одне для досягнення кращої зв'язності та природності тексту.

2.6. Комплексна трансформація у перекладі роману

У попередньому розділі нашої роботи уже зазначалося, що в межах речення можуть використовуватися не тільки різні види перекладацьких трансформацій (лексичні, граматичні та стилістичні одночасно), а й різні види граматичних трансформацій. Тому український дослідник В.І.Карабан виділяє окрему категорію граматичних трансформацій – комплексна трансформація. Наступні приклади ілюструють використання комплексних трансформацій із зазначенням окремих видів, що присутні в перекладі кожного речення.

У роботі ми зазначали, що пермутація часто супроводжується граматичними замінами: « *La pièce était traversée d'un rayon de poussière argentée venu des deux minuscules fenêtres qui se faisaient face.* » [39, с.17] - «*Кімнату перетинав промінь сріблястого пилу: він виринав з одного віконця і зникав у іншому — на протилежному боці хатинки.*» [20]

Прослідковуємо також використання пермутації із:

- Додаванням: « *La maïanthème du Canada, que je lui ai dit, après qu'il se fût demandé si les fruits de la plante étaient vraiment vénéneux.* » [39, с.13] - «Здивувався, коли на запитання, чи справді отруйні плоди певної рослини, **замість відповіді** я назвала її маянтемою канадською.» [20];

- Вилученням і граматичною заміною: « *Les paroles de Charlie eurent un effet persuasif et le lendemain, les jours suivants, pendant tout l'été en fait, on chercha à comprendre le mystère de Ted.* » [39, с.100] - «Чарлі вдалося **переконати** всіх, тож наступного дня, і ще впродовж багатьох днів, — **зрештою**, ціле літо вони гадали над **таємницями** Теда.» [20];

- Вилученням, додаванням і граматичною заміною: « *Je me suis demandé lequel des deux était vivant, les yeux de Tom, je veux dire, si l'oeil de marbre était le bon ou s'il me fallait plutôt suivre les divagations de l'autre.* » [39, с.22] - «Я запитала себе, яке ж із них **живе** — маючи на увазі, **звісно**, Томові очі: мармурове чи інше, скажене? Якого варто остерігатися?» [20];

- Вилученням: « *Il s'était intéressé à une scène, en avait fait une ou plusieurs versions, les avait entreposées dans la cabane, et puis s'était lancé dans une autre scène, à deux jours, à cinq jours de là, peu lui importait l'ordre chronologique de ses souvenirs, il peignait pour s'en libérer, les magnifier ou les laisser à une improbable postérité.* » [39, с.100] - «Його цікавила якась сцена, він робив кілька картин, складав їх до хижки, потім брався до іншої сцени, що відбувалася за кілька днів до попередньої, — хронологія спогадів його не обходила: він малював, аби позбутися пам'яті, ідеалізувати її, залишивши вірогідним нащадкам.» [20].

Граматична заміна у тексті поєднувалася із трансформаціями:

- Додавання: « *Trois êtres épris de liberté.* » [39, с.6] - «**Про** трьох істот, що **понад усе цінували** свободу.» [20];

- Вилучення: « *Ce qu'il faut comprendre de Steve et de Bruno, c'est qu'ils aiment l'illégalité.* » [39, с.40] - «Варто знати: Стівові та Бруно подобається **перебувати поза законом.**» [20];

- Вилучення і пермутації: « *Rien de **féroce** ou de **menaçant**, Charlie n'était pas une bête sauvage, il était simplement aux aguets, **comme un animal, toujours à se demander ce qu'il y a derrière un mouvement, un éclat de lumière, un sourire trop appuyé, des paroles trop fluides.** » [39, с.10] - «Проте його погляд не **погрожував**, не **ярів**, мов у хижака, аж ніяк, — просто Чарлі був насторожі, **нашорошено сприймав** порухи, спалахи почуттів, підкреслені усмішки й розпливчасті слова.» [20].*

Ми також виявили, що трансформація додавання поєднувалася із трансформаціями:

- Вилучення: 1) « *Mort et enterré, dira Charlie à la visiteuse qui refusera de le croire tellement le chemin a été long pour parvenir à **ce** Boychuck, Ted ou Ed ou Edward, la versatilité du prénom de cet homme et l'inconsistance de son destin hanteront tout le récit.* » [39, с.6] - «Помер і похований, — повідомить Чарлі **некликаний** гості, яка відмовиться вірити в це, бо **подолала** далекий шлях, аби зустрітися з Бойчуком — Тедом, чи Едом, чи Едвардом, чий невловиме ім'я та непосидюча доля не полишатимуть нас упродовж повісті.» [20]; 2) « *Si tu regardes à droite, tu vas voir un ruisseau qui descend en cascade dans du basalte, c'est là que Boychuck **a** sa cabane, mais autant te **le dire tout de suite**, il n'aime pas les visiteurs.* » [39, с.7] - «Глянувши праворуч, помітиш ручай, що каскадом струменіє по базальтових **валунах**, — отам і **знайдеш** Бойчукову хижу; та маєш знати: гостей старий недолюбляє.» [20];

- Вилучення і розділення: « *Je n'avais rien à lui vendre, aucune mauvaise nouvelle à lui **annoncer**, je n'étais ni travailleuse sociale ni infirmière, je n'étais surtout pas du gouvernement, la pire des engeances, **j'ai pu le constater** chez tous les vieillards **que j'ai visités.** » [39, с.11] - «Я нічого не продавала і не мала жодної лихої звістки, не була ні соцпрацівницею, ні медсестрою, не представляла — **борони Боже!** — уряд, оте кодро пекельне! **Принаймні** так вважали всі відомі мені старі.» [20];*

- Вилучення, розділення, граматичної заміни: « *L'homme que **j'avais** devant moi ne portait pas de blessure en lui, il était lisse et compact, un bonze de*

pierre, rien ne pouvait l'atteindre, me semblait-il, jusqu'à ce que je le voie lever les yeux au ciel, s'assombrir de la menace des nuages, de plus en plus lourds, de plus en plus graves, et le regard de Charlie, quand il est revenu sur moi, avait l'éclair de l'orage qui s'annonçait. » [39, с.11] - «Зовні пошкодження на старому не було — навпаки, він здавався гладеньким, опасистим, немов кам'яний божок, ніби ніщо — міркувала я — не могло зачепити його. Аж раптом помітила, як підводить він очі, хмурніє, завбачивши загрозливі хмари, що важніють, ваготіють, наче жінки при надії; тож, коли погляд Чарлі повернувся до мене, я побачила в ньому призвістку бурі.» [20];

- Граматичної заміни (антонімічний переклад, негативація): « *C'était malhonnête, je savais que je n'avais pas affaire à Boychuck, mais un peu de roublardise est parfois nécessaire.* » [39, с.11] - «Авжеж, це було нечесно, адже я знала, що він не Бойчук, але трохи брехні не завадить.» [20];

- Вилучення і граматичної заміни: « *Le tintement de l'eau dans la casserole, la pluie qui tambourinait aux fenêtres, le pétilllement du feu dans la cuisinière et Chummy qui ronronnait d'aise sous les caresses de son maître, la cabane bruissait d'une vie chaude et réconfortante.* » [39, с.15] - «Чулися дзенькання води об метал, дріб дощу по віконницях, тріск вогню в грубі та вдоволене мурмотіння Любка — хижка роїлася звуками теплого, затишного життя.» [20].

Граматична заміна також використовувалася у комплексі з трансформаціями:

- Вилучення: 1) « *Les attentions qu'ils avaient l'un pour l'autre, cette tendresse dans le regard, tout cela qu'elle avait pris pour une gentille amitié amoureuse, une dernière coquetterie du coeur, était un sentiment beaucoup plus profond.* » [39, с.148] - «Їхнє уважне ставлення одне до одного, ніжні погляди, усе те, що здавалось фотографу відданістю і дружбою, останнім кокетуванням стареньких сердець, виявилось значно глибшим почуттям.» [20]; 2) « *J'ai mis du temps à m'endormir dans toutes ces vies qui m'ont été racontées.* » [39, с.17] – «Я засинала, поринаючи в життя-оповідь.» [20]; 3) « *Sur la rive, une*

présence lointaine les regarde partir. » [39, с.146] - «Із берега за ними стежать.» [20];

- Розділення і додавання: « *Une histoire **révoltante**, je **n'ai pas cessé d'interrompre** Bruno, chaque nouvel élément de son récit ajoutait à l'horreur, je n'arrêtais pas de lui dire c'est **révoltant**, et lui d'acquiescer, oui, c'est **révoltant**, et il continuait, malheureux de ce qu'il avait à raconter, mais il continuait.* » [39, с.46] - «Історія **приголомувала**, я **раз-у-раз переривав** Бруно, кожна нова деталь **тільки** додавала жаху, а я весь час повторював, що **вражений**, і він кивав — авжеж, неймовірно — а потім вів далі, явно насилу переповідаючи жахіття. Проте — він таки вів далі.» [20];

- Додавання: « *Malaise et soulagement chez les hommes.* » [39, с.76] - «Чоловіки стривожились, **та відразу** полегшено зітхнули.» [20].

Отже, аналіз ілюструє, що у процесі перекладу дійсно частіше за все використовуються кілька видів граматичних трансформацій одночасно.

2.7. Виявлені недоліки та критика перекладу

У першому розділі ми виділили особливості твору «Дощило птахами», які обов'язково мають бути збереженими в перекладі. Під час аналізу перекладу ми виявили, що перекладач І.Рябчій врахував усі необхідні характеристики та відтворив їх у перекладі: було збережено жанр твору, його фрагментацію, оповідь від різних осіб. Перекладач передав головні ідеї твору, зберіг його історичну основу. Тон роману – тон казки, водночас легкий і важкий, теж було відтворено. Загалом, на нашу думку, переклад виконаний добре: твір легко читається українською мовою, перекладач дотримався жанру і стилю оригіналу. Проаналізувавши граматичні трансформації, що використовувалися, ми виявили, що частіше їх вживання було виправданим, адже зумовлювалося необхідністю точно та повно передати зміст оригіналу із дотриманням норм української мови. Були випадки, коли перекладач зловживав використанням деяких граматичних трансформацій, як-от вилучення або додавання, тим самим трохи змінюючи думку, виражену в оригіналі. Такі випадки ми вважаємо недоліками перекладу. Крім того, при порівнянні перекладу з оригіналом ми

також виділили невідповідності, через які у деяких випадках ми не можемо назвати переклад еквівалентним. Розглянемо приклади, де ми не погоджуємось із перекладом І.Рябчія:

« *Tu vois ce gros-là qui fait la bobonne, eh bien, tu le vois pas pour le vrai, c'est un fantôme, il est mort il y a quinze ans.* » [39, с.22] - «*Поглянь на цього хитруна — ач, ягня невинне вдає! Поглянь — він справжній, не привид, проте помер п'ятнадцять років тому!*» [20] У цьому реченні Іван Рябчій перекладає «*tu le vois pas pour le vrai, c'est un fantôme*» («ти не бачиш його по-справжньому, це привид») антонімічно («він справжній, не привид»), що повністю змінює думку, виражену в оригіналі.

« *Parce que si t'es du gouvernement, autant te le dire tout de suite, tu trouveras rien ici, on n'existe plus pour personne.* » [39, с.22] - «*Бо коли ти з уряду, то відразу скажу: нічого ти тут не знайдеш, бо до інших нам байдуже.*» [20] « *On n'existe plus pour personne* » у цьому реченні виражає ідею того, що героїв нібито більше не існує для людей поза лісом. Вони втекли й усамітнилися, і їх уже ніхто не шукатиме. Тому цю фразу можна було перекласти буквально «для інших нас уже не існує», або «вважається, що нас уже немає». Натомість перекладач обирає варіант «до інших нам байдуже», що виражає зовсім іншу ідею.

« *Morte à trente ans d'avoir trop pleuré.* » [39, с.112] - «*Вона померла, проплакавши тридцять років.*» [20] У перекладеному реченні змінюється його сенс, наче героїня проплакала 30 років, тоді як в оригіналі вказано, що у віці 30 років жінка померла. На нашу думку, речення можна перекласти як «Вона померла у 30 років, проплакавши півжиття», оскільки мова йде про нещасне кохання.

« *J'ai encore des ampoules aux mains d'avoir creusé sa tombe.* » [39, с.24] - «*У мене й досі на руках мозолі.*» [20] Герой твору спеціально уточнює походження мозолів на руках (« *d'avoir creusé sa tombe* », наш варіант перекладу - «бо не так давно рили його могилу»), оскільки саме у цей момент роману він намагається переконати фотографію, що Бойчук дійсно помер. Якщо прибрати це уточнення, ця інформація стає імпліцитною, і, на нашу думку, варто цього

уникнути, адже Том - герой, що промовляє ці слова - завжди каже прямо і без натяків. Саме тому при перекладі варто враховувати характер персонажів. У наступному прикладі бачимо трансформацію додавання, якої треба було уникнути: « *Tom n'y voyait rien, la nuit était trop épaisse, mais il pouvait sentir les pointes acérées de la peur s'en prendre à Marie-Desneige.* » [39, с.130] - «Том нічого не бачив, **скільки не видивлявся**, — ніч була надто густа, проте й він відчував, як **гострі пазурі страху** впинались у Марі-Денеж.» [20] Додавши в переклад словосполучення «скільки не видивлявся», перекладач не змінює думку, виражену в реченні оригіналу, проте ми вважаємо, що через характер Тома він би і не вдивлявся в темряву.

« *Ça lui fera aucune différence, pense Charlie, il aura pas le temps de rien sentir.* » [39, с.144] - «Йому це байдуже, — думає Чарлі, — він **матиме час, аби втратити всі відчуття**» [20]. Цей приклад знову ілюструє невідповідність ідей, виражених в оригіналі й перекладі. « Il aura pas le temps de rien sentir » можна дослівно перкласти як «він не встигне нічого відчути», адже в оригіналі ніщо не вказує на те, що герой «втратить усі відчуття» - мова йде про те, що смерть для героя настане швидко.

« *Lui-même ne se doutait de rien, il n'avait d'autre intention que de prolonger le temps passé avec sa tante.* » [39, с.50] - «Та він і сам не здогадувався, **навіть і гадки не мав надолужувати чийсь згаяний час.**» [20] Друга частина речення, на нашу думку, перекладена некоректно. « Il n'avait d'autre intention que de prolonger le temps passé avec sa tante » можна перекласти як «він лиш хотів провести більше часу зі своєю тіткою», тоді як у перекладі Івана Рябчій виражається протилежна інша ідея.

« *L'amour impossible n'est plus possible de nos jours.* » [39, с.117] - «У наші дні кохання завжди розділене.» [20] - мова йде про можливе та неможливе кохання – це видно із ширшого контексту. У перекладі ж І.Рябчій вживає слово «розділене», але «розділене» кохання теж може бути «неможливим». Тому ми вважаємо, що варто було перекласти «l'amour impossible» буквально: «неможливе кохання», оскільки саме цю думку виражає Ж.Сосьє.

« *La vie de cette femme qui n'avait pas trouvé, même pas cherché, ce qu'il lui fallait, était un désastre.* » [39, с.117] - «**Життя нещасної, яка так і не знайшла того, що шукала, скидалося на катастрофу.**» [20] У тексті оригіналу жінка « n'avait pas trouvé, même pas cherché » - перекласти буквально можа як «не знайшла, та навіть і не шукала» - у перекладі І.Рябчія ж знову виражається протилежна думка: «не знайшла того, що шукала».

Схожу помилку бачимо не один раз: 1) « *Ça durera pas longtemps, fit Tom, juste le temps que chacun reconnaisse le territoire de l'autre.* » [39, с.130] - «**Це надовго, — зауважив Том, — поки кожен не визнає межі території іншого.**» [20]; 2) « *Cinq cents morts, ont dit certains.* » [39, с.57] - «**Тож н'ятом жертв — буде точніше.**» [20] Уточнення « ont dit certains » виражає неточність, недостовірність інформації, тоді як у перекладі навпаки вживається прислівник «точніше»; 3) « *La photographe avait pris place à l'autre bout du banc et l'avait observée discrètement.* » [39, с.68] - «**Фотограф примостилась на протилежному боці лави і відверто замилювалася бабцею.**» [20] В оригіналі - « discrètement » - «приховано», «таємно», тоді як у перекладі – протилежна думка «відверто».

Розглянемо наступний приклад: « *L'endroit était lourd de l'architecture industrielle d'un autre siècle mais plein de possibilités, expliqua Clara en lui désignant les tringles qu'on installerait au plafond, les poutres d'acier qu'on dégagerait et les fenêtres profondément encastrées dans les murs de briques, absolument intouchables, assura-t-elle, pour leur beauté victorienne.* » [39, с.147] - «**Над майданчиком тяжіла промислова архітектура минулого століття, проте можливостей вистачало, — пояснювала Клара, вказуючи на металеві карнизи, що кріпились до стелі, сталеві зв'язні та вікна, глибоко всажені у цегляні стіни. «Вікна чіпати не можна, — заявила вона, — це ж диво доби королеви Вікторії!»**» [20] Гадаємо, при перекладі знову відбулося переосмислення думки, адже, ми вважаємо, мова в тексті оригіналу була не про те, що вікна не можна чіпати, а про те, що їх не чіпали аж з доби королеви Вікторії.

« *Elle ne croyait pas que les chèques du gouvernement puissent les suivre jusqu'ici, jusqu'à ce village où personne ne les connaît.* » [39, с.154] - «**Не вірила,**

що чеки дійдуть сюди, до забутого людством містечка.» [20] Ми дотримуємося думки, що « *personne ne les connaît* » можна перекласти буквально – «де їх ніхто не знає».

Ми вважаємо, що ці приклади ілюструють занадто вільну інтерпретацію тексту перекладачем. Ідеї оригіналу трохи перекручуються, і це є недоліком, адже метою перекладу є передати думки, які у творі виразив автор, без додавання перекладачем власних думок.

Наступні приклади, які ми хочемо розглянути, включають недоліки, які могли бути допущеними через неуважність перекладача або редактора тексту.

« *J'étais à la fois intriguée et émue par autant de précautions pour préserver une vie libre et difficile au fond des bois.* » [39, с.26] - «Я почувалася одночасно ошелешеною та зворушеною запобіжними заходами задля збереження вільного, однак і непростого життя **на березі озера.**» [20] У цьому реченні « *au fond des bois* » («у лісі») замінено на «на березі озера». Так, в оригіналі згадувалося, що герої живуть неподалік від озера, але основна ідея роману полягає в розповіді про життя людей, які самотньо живуть у лісі – саме це місце і вказано в оригінальному реченні.

« *Personne ici n'a donc peur de la mort?* » [39, с.30] - «Смерті тут не боїться ніхто!» [20] Як можна побачити, в оригіналі це речення є питальним, а не стверджувальним окличним. Тож перекласти його можна, наприклад, як «Тож ніхто з вас не боїться смерті?»

« *Broussailleux, long, massif, chemise à carreaux et pantalon Big Bill...* » [39, с.34] - «Високий, кремезний старий із густими розкошланими бровами, у картатій сорочці та цупких джинсах «**Біг Білл**» ...» [20] « *Big Bill* » - канадський магазин, який за допомогою прийому транслітерації перекладається як «Біг Білл».

« *Ma mère, a commencé Bruno, et je savais que ça coïncerait, il n'a jamais eu de très bonnes relations avec sa mère.* » [39, с.47] - «Мама», — почав Бруно, і я зрозумів, що попередю — пастка, адже **мої** стосунки з Бруновою мамою були не вельми...» [20] Ми вважаємо, що такий переклад є абсолютно неправильним і

може тільки заплутати читача, оскільки герой, скоріше за все, взагалі не знайомий із Бруновою мамою. До того ж, у тексті оригіналу чітко вказано « il n'a jamais eu de très bonnes relations avec sa mère » - тобто «стосунки Бруно з його мамою ніколи не були хорошими».

Два наступні приклади ілюструють один недолік: 1) « *Il n'a pas eu de femme, ni au singulier ni au pluriel, pas d'enfants, aucune famille, ils sont tous morts dans le Grand Feu de Matheson.* » [39, с.55] - «Не мав ні жони, ні дітей — та в нього взагалі нікого не було, всі загинули під час **Пожогів!**» [20] 2) « *Ed Boychuck, Ted ou Edward, on ne s'est jamais entendu sur son prénom, est une figure énigmatique du Grand Feu de Matheson.* » [39, с.59] - «Ед, Тед або Едвард Бойчук — ім'я мало хто пам'ятав — був міфічним героєм **Пожогів.**» [20] При перекладі цих двох речень було вилучено уточнення, де саме сталися ці пожежі, і, оскільки пожежа в Матесоні є історичним тлом роману, на нашу думку, уточнення « de Matheson » варто було залишити.

« *Les survivants avaient trouvé refuge dans le lac Porcupine.* » [39, с.56] - «*Ті мешканці, що вціліли, знайшли притулок в озері Дикобраза.*» [20] Так, « porcupine » дійсно перекладається як «дикобраз», проте це географічна назва — озеро Поркюпайн, перекладається транслітерацією. На нашу думку, можна було додати внутрішньотекстове пояснення або зноску, де пояснювалося б походження назви: схожість форми озера із дикобразом.

« *Des fleurs comme des soleils, pétales jaunes et capitule brun doré. Des fleurs pour son aimée, avait dit la dame du musée. La photographe l'avait laissée dire.* » [39, с.66] - «*Квіти — яскраві, мов сонце, з жовтими пелюстками і золотаво-брунатними голівками. Фотограф лише відмахнулась.*» [20] Полужирним шрифтом виділено речення, яке взагалі не знайшло свого відображення у перекладі. Його, на нашу думку, не можна вилучати, оскільки у ньому виражається ідея закоханості героя.

« *On lui construisit donc une cabane à côté de celle de Charlie.* » [39, с.76] - «*Тож їй звели хатку поруч із Томовою*» [20] Переклад цього речення може тільки заплутати уважного читача. Із тексту нам відомо, що хатинки героїв у лісі

побудовані на відстані один від одної – так, щоб кожен відчував себе самотником і не помічав присутності інших людей. Хатинку Марі Денеж побудували поруч із будинком Чарлі – це стає зрозумілим із ширшого контексту, адже героїні страшно спати наодинці і вона вирішує ходити спати до Чарлі – саме Чарлі, бо він жив неподалік від неї.

« *C'est aussi bon que dans le temps. Il manque seulement le bruit des glaçons. Marie-Desneige fouille à ses pieds et trouve trois cailloux ronds qu'elle dépose dans le verre de Tom.* » [39, с.134] - «Так само добре, як і колись. Хіба льоду бракує. Марі-Денеж нахилиється, піднімає три круглі мушлі й кидає їх до склянки Тома.» [20] При перекладі було вилучено « le bruit » - «звук» льоду – потріскування, або звук вдаряння льоду об склянку. Саме тому героїня Марі Денеж кидає до склянки мушлі – Томові важливий саме звучання, а не прохолода льоду.

Кілька разів у тексті перекладу « *rêches* » перекладено як «сливи»: 1) « *À part une boîte de pêches au jus, plus une seule conserve sur l'étagère de cuisine.* » [39, с.140] - «На кухонній полиці не було жодного слоїку — окрім консервованих слив.» [20]; 2) « *C'est Marie-Desneige qui pense à laisser une boîte de pêches sur l'étagère.* » [39, с.146] - «Казанки, сокиру, хутра, вудку, консерви. Марі-Денеж спадає на думку зоставити на полиці слоїк зі сливами.» [20] Але в Україні є персики, це слово добре відоме для українського читача, тому варто було його зберегти у перекладі.

« *Il enfle son dernier verre et va s'étendre auprès de son chien.* » [39, с.145] - «Том вихиляє останню склянку і зістрибує в яму до пса.» [20] Широкий контекст дає зрозуміти, що на той момент Том уже перебуває в ямі, тому переклад вважаємо неправильним. В оригіналі « *va s'étendre auprès de son chien* » - «лягає поряд із псом».

Інколи при перекладі неправильно перекладалися займенники: 1) « *Mais en ce moment, il voudrait descendre dans la fosse, retirer Drink, permettre à son ami de mourir en paix.* » [39, с.145] - «Проте як їм кортіло тоді зістрибнути до ями і прибрати Дринка, дозволивши другові вмерти спокійно!» [20]; 2) « *Ils étaient emballés par l'idée de présenter l'oeuvre d'un peintre inconnu, un original, un être* »

indépendant qui n'avait eu aucun maître, un talent brut, une force d'inspiration, une grande maestria de composition, les éloges ne tarissaient pas. » [39, с.149] - «*Її сподобався задум представити публіці твори невідомого митця-оригінала — незалежної особистості, яку ніхто ніколи не вчив, — показати примітивний хист, силу натхнення та бездоганне володіння композицією; друзі Кларі не втомлювались нахвалювати талант Теда.*» [20]

«*Mais le geste manqué de la photographe, ce clic qu'elle avait omis de faire au High Park quand elle avait eu la vieille dame devant elle privait la série de la seule photo possible d'Angie Polson.* » [39, с.151] - «*Проте помилка фотографа — світлина, не зроблена у Гай-Парку, коли стара була поруч, — позбавила серію такої бажаної присутності Енджі.*» [20] На наш погляд, краще перекласти буквально – «позбавила серію єдиного можливого фото Анжі Полсон». Звісно, її присутність була бажаною, але мова йде про те, що фотографіна випустила єдину можливість зробити фото жінки.

Отже, з огляду на недоліки, виявлені при аналізі перекладу І.Рябчієм роману «Дошило птахами», ми вважаємо, що неприпустимою є вільна інтерпретація тексту і додавання власних думок при перекладі, оскільки він має бути максимально вірним оригіналу і авторському задуму.

Висновки до розділу 2

У другому розділі нашої роботи ми детально проаналізували використання граматичних трансформацій при перекладі роману Ж.Сосье «Дошило птахами», виконаний українським перекладачем І.Рябчієм. Ми виявили, що при перекладі було використано всі види граматичних трансформацій, зазначені у класифікації, що ми обрали для аналізу. Граматичні трансформації заміни, додавання і вилучення були найбільш частотними. Використанні трансформації граматичної заміни можна пояснити відмінностями граматичних систем двох мов. Трансформації вилучення і додавання дозволили перекладачеві краще передати ідеї, виражені в оригіналі, і полегшити сприйняття тексту для читача. З цією ж метою використовувалися й інші види трансформацій – пермутація, інтеграція і розділення. Звісно, часто

трансформації поєднувалися в межах одного речення – так було виявлено вживання комплексної трансформації. Завдяки аналізу було встановлено, що граматичні трансформації широко використовуються при перекладі сучасного твору із французької мови на українську. Це один із інструментів, що допомагає перекладачеві чіткіше передати зміст оригіналу із дотриманням мовних норм у перекладі. Часто перекладачі вдаються до трансформацій на інтуїтивному рівні, але варто пам'ятати, що інколи це навпаки може призвести до неточностей у перекладі. Так, у другому розділі ми виявили, що у перекладі роману «Дошило птахами» траплялися випадки певиправданого, на наш погляд, вживання граматичних трансформацій – передусім це стосується трансформацій додавання і вилучення.

У цьому розділі ми також проаналізували недоліки перекладу, які ми виявили при порівнянні його з оригіналом, і надали пропозиції, як можна було уникнути цих помилок. Загалом, на нашу думку, робота І.Рябчія заслуговує на повагу, адже перекладач дотримався основних характеристик твору-оригіналу і вдало відтворив їх у перекладі. Недоліки, що ми виявили, не сильно спотворюють думки автора, проте їх уникнення допомогло б перекладачеві досягти ще кращого перекладу роману «Дошило птахами».

ВИСНОВКИ

Жослін Сосьє, авторка роману «Дощило птахами», хотіла донести до читачів з усього світу ідеї свободи, старості, любові, дружби, життя та смерті. Смерть письменниці прийняла лише у зрілому віці, і саме це дозволило їй написати цей роман. Її твір добре сприйняли критики й читачі, а у 2019 році на екрани вийшла його екранізація. Тож дослідження сучасних франкомовних творів є актуальним на сьогоднішній день питанням. Франкомовні твори не обмежуються роботами авторів Франції – твори канадських письменників також є цікавими для аналізу й дослідження. Переклади франкомовних канадських художніх творів дозволяють поширити серед інших культур історію Канади та актуальні проблеми, що турбують її жителів.

У першому розділі нашої роботи ми приділили увагу жанро-стилістичним особливостям роману «Дощило птахами». Це важливо для того, аби визначити, які елементи мають зберегтися в перекладі, і на які особливості перекладач має звернути особливу увагу. Так, наприклад, історичне тло роману – пожежі, що сталися на Півночі Канади на початку 20-го століття, є важливою темою, яку необхідно донести до україномовного читача, незнайомого з історією Канади. Крім того, важливим є правильно передати ідеї, які авторка виражає у романі, а також авторський стиль. Варто також пам'ятати про особливості перекладу жанру роман, тон казки, у якому написаний твір – він водночас важкий і легкий, фрагментацію тексту, що імітує розлад пам'яті та складність пригадування травматичних подій, а також зміну оповідача упродовж тексту.

Звісно, при перекладі із французької мови на українську перекладач обов'язково матиме справу з труднощами, пов'язаними не лише з культурними відмінностями, але і з відмінностями лексичних, граматичних та стилістичних систем двох мов. Для вирішення таких проблем і максимально точної та повної передачі змісту оригіналу існують перекладацькі трансформації: лексичні, граматичні та стилістичні. Вони дозволяють досягти еквівалентності твору.

У нашій роботі ми приділяємо особливу увагу дослідженню граматичних трансформацій, адже французька мова дійсно сильно відрізняється від

української мови граматично. Для нашої роботи ми використали розширену класифікацію граматичних трансформацій, до якої увійшли: перmutація, заміна, додавання, вилучення, розділення, інтеграція та комплексна трансформація.

У другому розділі роботи ми, порівнявши оригінальний та перекладений твори, проаналізували використання граматичних трансформацій при перекладі роману Жослін Сосьє «Дощило птахами» на українську мову. Перекладач І.Рябчій використовував усі наявні в класифікації види граматичних трансформацій. Ми виявили, що трансформації заміни, додавання і вилучення використовувалися найчастіше. Це можна пояснити тим, що граматичні системи французької та української мов відрізняються, а граматичні заміни допомагають краще передати ідеї, виражені в оригіналі, дотримавшись норм української мови. За допомогою вилучення і додавання перекладачеві вдалося передати ідеї автора і полегшити сприйняття тексту для україномовного читача. Такі граматичні трансформації, як перmutація, інтеграція і розділення теж використовувалися у перекладі. Дуже часто одні види трансформацій використовувалися у комплексі з іншими.

Тож у другому розділі ми зрозуміли і довели, що використання граматичних трансформацій при перекладі сучасних творів з французької мови на українську є широким. Це доводить актуальність нашого дослідження. Граматичні трансформації допомагають краще донести думки автора україномовному читачу, проте цим перекладацьким інструментом потрібно користуватися правильно і уникати зловживання трансформаціями вилучення та додавання, аби це не призвело до появи неточностей у перекладі, які ми виявили в нашому аналізі.

Робота також містить критику перекладу із можливими варіантами їхнього виправлення. Загалом ми дійшли висновку, що І.Рябчій дотримався основних характеристик вихідного твору і зумів відтворити їх у перекладі. Виправлення недоліків, виявлених нами під час аналізу, допомогло б перекладачеві досягти ще кращого перекладу роману «Дощило птахами».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/roman>.
2. Батіна І.А. Теорія та практика перекладу. Навчальний посібник для студентів відділення міжнародного права : навч. посіб. для студентів відділення міжнародного права. Київ : НАУ, 2011. 96 с.
3. Бегма (Фролова) Ю. Комплексні перекладацькі трансформації як спосіб досягнення адекватності перекладу англійських художніх текстів українською мовою. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15, т. 7. С. 464-468. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_7_77.
4. Білоус О.М. Теорія і технологія перекладу. Курс лекцій: доопрацьований та доповнений. Навчальний посібник для студентів перекладацьких відділень. Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2013. 200 с.
5. Гапоненко Л. П. Переклад і нормативні аспекти перекладу. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Т. 13. С. 51–56. URL: <https://doi.org/10.31812/filstd.v13i0.248>.
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. 4-те вид. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
7. Коптілов В.В. Художній переклад і структурна типологія. *Мовознавство*. 1969. № 5.
8. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця : Нова Книга, 2001. 448 с.
9. Кур'янова М.О. Граматичні труднощі перекладу німецьких науково-технічних текстів українською мовою : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.16 . Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2006. 19 с.

10. Митяй З. О. Текстотвірні можливості номінативних речень в українській мові. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Т. 2, № 34. С. 21–25.

11. Мороз У. Особливості перекладознавчих трансформацій на синтаксичному рівні в українському та російському перекладах «Тригрошової опери» Бертольта Брехта. *Сучасний стан та перспективи розвитку науки* : матеріали міжнар. студент. наук. конф., м. Ужгород, 18 груд. 2020 р. / Наук. керівник М. Л. Ліпісівський. 2020. С. 103–107. URL: <https://doi.org/10.36074/18.12.2020.v4.04>.

12. Науменко Л. П., Гордеєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську = Practical Course of Translation from English into Ukrainian : навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 2011. 136 с.

13. Ніколенко О. М., Орлова О. В., Любарець Н. О. Зарубіжна література (профільний рівень) : підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ : Грамота, 2018. 208 с

14. Овчаренко Н.Ф. Концепт історичної пам'яті в канадській прозі і роман Жослін Сосьє "Доцило птахами". Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових праць / за заг.ред. О.Г. Шостак. Київ : Талком, 2020. С.154-157.

15. Основи перекладу : курс лекцій з теорії та практики перекладу для факультетів та інститутів міжнародних відносин : навчальний посібник / Г. Е. Мірам, В. В. Дайнеко, Л. А. Тарануха [та ін.] ; ред. англ. тексту Н. Брешко. Київ : Ельга : Ніка-Центр, 2002. 237 с.

16. Петрик О. М. Прийом граматичних замінів як особливий вид перекладацьких трансформацій у поетичному тексті. *Література та культура Полісся* : збірник наукових праць. Філологічні науки. 2018. Вип. 93. № 11. С. 200–207 URL: <https://doi.org/10.31654/2520-6966-2018-11f-93-200-207>.

17. Полевик, Д.О. Антонімічний переклад, як складова перекладацьких трансформацій. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку*

сучасного суспільства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій, м. Суми, 19-20 квітня 2013 р. Відп. за вип. В.В. Опанасюк. Суми : СумДУ, 2013. Ч.1. С. 98-99. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/30838>.

18. Рябчій Іван Сергійович – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Рябчій_Іван_Сергійович.

19. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: *термінологічна енциклопедія*. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

20. Сосьє Ж. Дошило птахами / пер. з франц. І. Рябчій. Київ : Вид-во Анетти Антоненко, 2017. 160 с. URL: <https://flibusta.org.ua/b/524863/read>.

21. Чередниченко О. І., Коваль Я. Г. Теорія і практика перекладу. Французька мова: Підручник. Київ : Либідь, 1995. 320 с. - Мови фр., укр.

22. Яровенко Я., Болдирева А. Граматичні трансформації в процесі перекладу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35, том 6. С. 193.

23. 20minutes. "Il pleuvait des oiseaux" de Jocelyne Saucier chez Denoël (Paris, France). www.20minutes.fr. URL: <https://www.20minutes.fr/livres/1208675-20131026-20130809-il-pleuvait-oiseaux-jocelyne-saucier-chez-denoel-paris>.

24. AFA - Jocelyne Saucier au sujet de son livre 'Il pleuvait des oiseaux' mars 2022, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pia2qBQEDzY>.

25. AFA interview avec Jocelyne Saucier - Journée Internationale de la Francophonie 20.3.2022, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JT3MPfme4Jc>.

26. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. Taylor & Francis Group, 1992. 304 p.

27. ÉRAILLER : Définition de ÉRAILLER. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales. URL: <https://www.cnrtl.fr/definition/érailler/1>.
28. Gorbachov S. Grammatical Transformations in Ukrainian-English Translation of Official Texts. *Verges: Germanic & Slavic Studies in Review*. 2013. Vol.2, Issue 2. P. 26–37.
29. Great Fire of 1922 - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Great_Fire_of_1922.
30. Great Porcupine Fire - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Great_Porcupine_Fire.
31. Jocelyne Saucier - Il pleuvait des oiseaux, 2014. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pB2X1hjzbrI>.
32. Jocelyne Saucier – Wikipédia. Wikipédia, l'encyclopédie libre. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Jocelyne_Saucier.
33. Jocelyne Saucier: How I wrote And the Birds Rained Down | CBC Books. CBC. URL: <https://www.cbc.ca/books/jocelyne-saucier-how-i-wrote-and-the-birds-rained-down-1.4043679>.
34. KWF Jocelyne Saucier: en français Event, 2016. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0vaaNpUgwRE>.
35. Langevin F. Raconter la mémoire. *Québec français*. 2015. Number 175. P. 85–59. URL: <https://id.erudit.org/iderudit/81400ac>.
36. Matheson Fire - Wikipedia. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Matheson_Fire.
37. Nida E. Principles Of Correspondence. *The Translation Studies Reader* / ed. by L. Venuti. London and New York, 2000. P. 126–140.
38. On s'en parle Jocelyne Saucier 4 mai 2011, 2014. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eGHtj0Ui8d0>.
39. Saucier J. Il pleuvait des oiseaux. Montréal : XYZ, 2011. URL : <https://oceanofpdf.com/authors/jocelyne-saucier/pdf-epub-il-pleuvait-des-oiseaux-download-45603487960/>.

40. TV5MONDE. La québécoise Jocelyne Saucier, lauréate du prix des 5 continents de la Francophonie, 2011. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=miEhwuBWXsY>.

41. Vinay J.-P., Darbelnet J. Stylistique comparée du français et de l'anglais. Paris : Didier, 1972. 331 p.

RÉSUMÉ

Le sujet de la recherche est « Les transformations grammaticales lors de la traduction des œuvres de fiction du français vers l'ukrainien (sur le matériel du roman de Jocelyne Saucier « Il pleuvait des oiseaux »).

La pertinence de ce travail est conditionnée par la nécessité d'étudier les particularités de l'utilisation des transformations grammaticales lors de la traduction des œuvres de fiction contemporaines du français vers l'ukrainien. L'analyse de leur utilisation dans la traduction des œuvres de Jocelyn Saucier n'a pas encore fait l'objet d'une étude particulière.

Ce travail a pour **but** d'étudier et d'analyser les particularités de l'utilisation des transformations grammaticales lors de la traduction du roman "Il pleuvait des oiseaux" de l'écrivaine québécoise Jocelyne Saucier, traduit par Ivan Riabchii. Pour réaliser cet objectif, nous nous sommes fixé les **tâches** suivantes :

- Étudier les traits stylistiques du genre romanesque ;
- Identifier les difficultés liées à la traduction des romans ;
- Définir les transformations grammaticales en tant que moyen efficace de résoudre certains problèmes de traduction ;
- Offrir une classification actualisée des transformations grammaticales ;
- Analyser le roman "Il pleuvait des oiseaux" afin de révéler les transformations grammaticales utilisées pour le traduire en ukrainien.
- Étudier les particularités de l'utilisation des transformations grammaticales dans la traduction des textes littéraires du français vers l'ukrainien sur le matériel du roman "Il pleuvait des oiseaux".

L'objet de l'étude consiste en principaux types de transformations grammaticales révélés par l'analyse de la traduction du roman « Il pleuvait des oiseaux » de Jocelyne Saucier du français vers l'ukrainien par le traducteur Ivan Riabchii.

Afin d'atteindre les buts et objectifs mentionnés précédemment, nous avons utilisé **les méthodes** d'analyse et de synthèse, d'analyse systématique, de comparaison, d'observation, ainsi que la méthode descriptive.

Cette étude se compose d'une introduction, de deux chapitres principaux, de conclusions pour chaque chapitre, de conclusions générales, d'un résumé et d'une liste de références.

Dans le **premier chapitre** de notre mémoire de diplôme, nous avons justifié l'intérêt que présente la fiction canadienne pour les traducteurs. Le roman de Jocelyne Saucier "Il pleuvait des oiseaux" a été rédigé en français littéraire afin de partager avec le plus grand nombre de lecteurs l'histoire des incendies qui ont ravagé le nord de l'Ontario et d'exprimer des idées importantes telles que la liberté, la vieillesse, la vie et la mort. Cette partie reprend également les principales caractéristiques de l'œuvre étudiée, identifie ses particularités de genre et de style, son contexte historique, et relève les éléments qui doivent être préservés dans sa traduction, notamment le ton du conte, à la fois léger et grave, la fragmentation du texte, le changement de narrateur, les idées centrales de l'œuvre et le contexte historique du texte.

Il a été constaté que lors de la traduction d'un texte, les traducteurs ont recours à différents types de transformations afin de transmettre le sens et la forme de l'original de la manière la plus cohérente possible. Les transformations de traduction impliquent la transformation d'unités linguistiques et permettent d'obtenir l'équivalence de la traduction.

Dans cette étude, nous nous appuyons sur la définition des transformations grammaticales proposée par le traductologue ukrainien Viktor Karaban : les transformations grammaticales consistent à modifier les caractéristiques grammaticales d'un mot, d'une expression ou d'une phrase dans la traduction. Il existe de nombreuses classifications différentes des transformations grammaticales. Nous préférons la classification de Viktor Karaban, mais nous l'avons complétée par deux autres types de transformations grammaticales. Par conséquent, la classification utilisée pour notre travail comprend : la permutation, la substitution, l'addition, la suppression, la division, l'intégration et la transformation complexe.

Dans la deuxième partie de notre recherche, nous avons analysé en détail l'utilisation des transformations grammaticales dans la traduction du roman de Jocelyne Saucier « Il pleuvait des oiseaux » par le traducteur ukrainien Ivan Riabchii.

Les résultats montrent que la traduction utilise tous les types de transformations grammaticales spécifiés dans la classification que nous avons choisie pour l'analyse. Les transformations grammaticales de substitution, d'addition et de suppression étaient les plus fréquentes. L'utilisation de la substitution grammaticale s'explique par les différences entre les systèmes grammaticaux des deux langues. Les transformations par suppression et par ajout ont permis au traducteur de mieux transmettre les idées exprimées dans l'original et de rendre le texte plus facile à comprendre pour le lecteur. D'autres types de transformations, comme la permutation, l'intégration et la division, ont également été utilisés dans le même but. Évidemment, les transformations sont souvent combinées au sein d'une même phrase, ce qui a permis de détecter l'utilisation d'une transformation complexe. Nous avons conclu que dans la traduction du roman « Il pleuvait des oiseaux », il existait des cas où des transformations grammaticales n'étaient pas utilisées d'une manière justifiée, notamment des ajouts et des suppressions de mots. D'ailleurs, lors de l'analyse comparative nous avons relevé les points faibles de la traduction et affirmé qu'il est inacceptable d'interpréter librement le texte et d'ajouter ses propres idées lors de la traduction, car celle-ci doit être aussi fidèle que possible à l'original et à l'intention de l'auteur. Dans cette partie, nous avons fait des suggestions sur la manière dont ces erreurs auraient pu être évitées. Les lacunes que nous avons relevées ne déforment pas beaucoup la pensée de l'auteur, mais en les évitant, le traducteur aurait pu obtenir une traduction encore meilleure du roman.

Dans la conclusion, nous constatons que l'analyse a révélé que l'utilisation des transformations grammaticales dans la traduction d'œuvres contemporaines du français vers l'ukrainien est très répandue. Cela prouve la pertinence de notre étude. Lors de la traduction du roman « Il pleuvait des oiseaux », le traducteur Riabchii a utilisé tous les types de transformations grammaticales, ce qui a contribué à faciliter la perception du texte par les lecteurs ukrainophones et à mieux transmettre la pensée de l'auteur. Nous constatons aussi que cet outil de traduction doit être utilisé de manière correcte afin d'éviter l'abus de transformations de suppression et d'ajout, pour ne pas entraîner les imprécisions dans la traduction.